

Akadémia muzických umení v Prahe
Katedra Nonverbalního divadla

Magisterský program
Nonverbální divadlo

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Návrat ku koreňom

BcA. Katarína Hudačková

Vedúci práce: MgA. Eliška VAVŘÍKOVÁ, Ph.D.
Prideľovaný akademický titul: MgA.

Praha, Apríl 2023

**The Academy of Performing Arts in Prague
Department of Nonverbal Theater**

Master
Nonverbal theater

MASTER'S THESIS

Return to the Roots

BcA. Katarína Hudačková

Thesis / Dissertation supervisor: MgA. Eliška VAVŘÍKOVÁ, Ph.D.
Academic title: MgA.

Prague, April 2023

P r e h l á s e n i e

Prehlasujem, že som magisterskú prácu s názvom

Návrat ku koreňom

vypracoval(a) samostatne pod odborným vedením vedúceho práce a s použitím len uvedenej literatúry a prameňov a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu. Súhlasím s tým, aby práca bola zverejnená v súlade so zákonom a vnútornými predpisami AMU.

Praha, dňa .....

.....

Katarína Hudačková, podpis

Abstrakt

Táto práca sa zameriava na autorov návrat ku kultúrnym a osobným koreňom a ich vplyv na tvarovanie hereckej osobnosti a tvorbu. Prostredníctvom svetových umelcov (Ohad Naharin, Akhram Khan, Israel Calvan, Jerzy Grotowski, Eugenio Barba), nahliada na formy prístupov k návratu ku koreňom. Ďalším cieľom tejto práce je zdokumentovať autorkine korene, ktoré slúžili ako inšpirácia k tvorbe predstavenia Chudaćzek.

Abstract

This work focuses on the author's return to his cultural and personal roots. Through world artists who are influenced by their own roots in their work (Ohad Naharin, Akhram Khan, Israel Calvan, Jerzy Grotowski, Eugenio Barba), he looks into the forms of approaches to return to the roots. The aim of this work is to document the autor's roots, which serve as inspiration for the creation of the performance Chudaćzek.

Obsah

Úvod	1
1 Umelci, ktorí čerpajú z koreňov (Ohad Naharin, Israel Galvan, Akram Khan, Jerzy Grotowski, Eugenio Barba).....	2
1.1 Ohad Naharin.....	3
1.2 Israel Calvan	3
1.3 Akhram Khan	5
1.4. Eugenio Barba.....	6
2. Pamäť a spomienky	8
3. Návrat k vlastným kultúrnym koreňom (GORALI).....	9
3.1. Metóda Orálnej histórie	10
3.1.1 Katarína Majerčáková, 69 rokov, Tatranská Kotlina č.d. 2, Vysoké Tatry SR 26.12.2021- Moja babka, mama mojej mamy.	12
3.1.2 Miroslav Majerčák, 50 rokov, Ťahanovce okres Košice SR.	18
3.1.3. Helena Babjaková 86 rokov, (Sestra mojej prababky, najstarší, žijúci predok našej rodiny) Svit okres Poprad-Tatry SR 18.7.2022	21
3.1.4. História mojej goralskej rodiny	31
4. Predstavenie Chudaček	33
4.1. Príprava.....	33
4.2. Tvorba.....	35
4.3. Práca na postave	37
4.3.1. Gestá postavy.....	38
4.3.2. Hlas	38
4.3.3. Chôdza	39
4.3.4. História postavy	40
4.3.5. Emócie a charakterové vlastnosti postavy.....	41
4.3.6. Kostým postavy.....	43
4.4. Fixácia predstavenia.....	45
4.5. „Posolstvo“ predstavenia Chudaček	49
5. Návrat k osobným koreňom	50

Záver	55
Zoznam použitých zdrojov	56

Úvod

Vo svojej diplomovej práci som sa zameriavala na dôležitosť návratu k vlastným kultúrnym, ale aj osobným koreňom ako herečka a umelkyňa. Vrátila som sa tam, kde som sa narodila, do ľudového prostredia na severe Slovenska, pri hraniciach s Poľskou republikou, kde bývajú Gorali v horských dedinách, „pánu Bohu za chrbtom“. Hľadala som naše špecifické tradície, charakterové vlastnosti, príbehy mojej rodiny, vracala sa vo svojich spomienkach do detstva, skúmala vlastné charakterové vlastnosti a ako súvisia s mojou výchovou. Aký majú moje korene a povaha goralského ľudu vplyv na moju prácu v umení.

Pri návrate ku koreňom a pochopení prostredia, z ktorého pochádzam, ma sprevádzal proces tvorby predstavenia „Chudaćzek“. Pomocou orálnej histórie a antropologického prístupu tvorenia predstavenia, som získala informácie o živote mojich predkov, o ťažkom a chudobnom bytí na hraničnej periférii a utvrdila sa v sile, odvahe, tvrdohlavosti, hrdosti a dobrosrdečnosti, ktoré mi goralský národ „zbalil do vienka.“

Zároveň som skúmala život a tvorbu umelcov, ktorý sú svojimi kultúrnymi koreňmi ovplyvnený pri tvorbe (Ohad Naharin, Akhram Khan, Israel Calvan, Eugenio Barba, Jerzy Grotowski).

Cieľom diplomovej práce je pochopiť a prijať všetky aspekty, ktoré ma ovplyvňujú v tvorbe, hraní na javisku a pôsobení v obore. Zároveň zistiť, do akej miery je pre herca potrebné, aby to vedel.

1 Umelci, ktorí čerpajú z koreňov (Ohad Naharin, Israel Galvan, Akram Khan, Jerzy Grotowski, Eugenio Barba)

Jerzy Grotowski rozdeľuje korene na kultúrne a osobné. Kultúrne korene sa týkajú národa a krajiny, z ktorej daný človek pochádza. Osobné korene súvisia s výchovou a vlastnosťami, ktoré z výchovy vyplývajú, ďalej so spomienkami na detsvo a emóciami, ktoré cítime pri vizualizácií daných spomienok. "...živý proces pripomína strom, nejde o cieľ, ale o kořeny, ze kterých roste. A kořeny jsou přirozené potřeby."¹ Grotowski vo svojom Teatr Laboratorium, viedol hercov tak, aby sa dostali pod svoju každodennú masku, aby zažili rozdiel medzi nimi samotnými a fiktívnou osobnosťou, pomocou daného textu z divadelných hier. Počas ich monológov, im pokladal osobné otázky, vďaka ktorým sa herci vrátili ku svojim koreňom. Napríklad jeho herečka Yolande mala javanské predky, čo bolo cítiť v jej tele, ale zároveň mala európsku výchovu. Apeloval na sprostredkovanie jej poznatkov z javanskej kultúry a ich využitie v tvorbe. "Máte možnosť buď se od kořenů odříznout, nebo je najít. Myslím, že je pro vás lepší vrátit se k tradici, je nosnější netlumit zdroje a hledat rozdíly mezi svým běžným životem a zatím ztracenými strukturami gest, psychiky a snad i hlasu...Existují rozhodující body života, narození, smrt, svatba, jakési kulminanty situací, v nichž je nadindividuální výraz, duch tradice, skupiny...Nebojte sa deformovat evropskou tradici a inspirovat se orientálním divadlem."²

Mnohí umelci po svete sú vo svojej tvorbe ovplyvnení vlastnými koreňmi alebo koreňmi kultúry z ktorej pochádzajú. Umelci, ktorými som sa inšpirovala: Ohad Naharin, vychádza z koreňov vlastného tela, prirodzenosti tanečníka a jeho pohybu, ktorý je v človeku zakorenený od jeho narodenia. Israel Galvan sa voči svojim tradičným kultúrnym koreňom v tanci flamenco postavil a pretransformoval tento druh tanca na netradičnú úroveň. Akram Khan, svoje kultúrne korene prijal a Eugenio Barba si osvojil korene všetkých kultúr v krajinách, do ktorých cestoval, kde pracoval a tvoril.

Každý z nich sa nejakým spôsobom od svojich koreňov odtrhol. Aj napriek tomu, že tradície komunit z ktorých pochádzajú, v nich boli hlboko zakorenené. V každej z ich kultúr je jedným z umeleckých výrazových prostriedkov špecifický druh tanca s vlastnými zákonmi, danými pohybmi, rytmom, dynamikou, v niektorých prípadoch rekvizitou. Dôležitú úlohu v pokračovaní ich umeleckej cesty a vyjadrovacích prostriedkov v umení zohrávali rodičia a ich apel na dodržiavanie tradícií, národného povedomia, kultúrneho dedičstva, úcty a zotrvačnosti. Na základe príkladu týchto choreografov a výskumníkov, som sa sama ponorila do

---

¹ PILÁTOVÁ, Jana. Hnízdo Grotowského, str. 56

² PILÁTOVÁ, Jana. Hnízdo Grotowského, str. 56

antropológie svojich kultúrnych a osobných koreňov. Poskytli mi pohľad na rôzne cesty seba prijatia a návratu do detstva, predkom a otázku "Kto som a odkiaľ pochádzam?"

1.1 Ohad Naharin

"Kam až moja pamäť siaha, pamätám si, že tancujem." - Ohad Naharin.

Izraelský choreograf Ohad Naharin sa venuje súčasnému tancu, je tvorcom a učiteľom originálneho tanečného jazyka GAGA. Tento pohybový jazyk vychádza z viery v uzdravenie, dynamiku a meniacu sa silu pohybu. Pracuje so štruktúrou pohybu seba poznania, vytrvalosťou a dynamikou vlastného tela. Ohad naslúchal svojmu telu od počiatku svojej tanečnej a pohybovej existencie. Fyzické korene vlastného tela si fixoval v pohybovej pamäti. Tanec spojený s obrovskou škálou vlastných pocitov. Apeluje na pocit tanečníkov, aby sa pri každej akcii cítili, ako nováčikovia. Aby k pohybu, ktoré poznajú, pristupovali akoby sa s nimi stretli po prvýkrát. Poukazuje na nutnosť uvedomenia si svojej slabosti, ktorá vyplýva z osobných koreňov tanečníka. Ak si tanečník to všetko uvedomí, stáva sa z neho tanečník, ktorý je viac citlivý, pôsobí záhadnejšie a pôvabnejšie. Prijíma samého seba. Po prijatí slabostí, sa nám ťažké bude zdať ľahšie. Snaží sa vyzdvihnúť poklady, ktoré každý nosí v sebe. Jeho prvé slovo, ktoré vyriekol ako dieťa bolo "GAGA". Práve preto ho názov tanečného jazyka GAGA fascinuje. Pripomína to detskú mluvu.

"Naslúchajte telu, než mu po viete, čo má robiť." - Ohad Naharin

V tvorbe reaguje na situácie v jeho rodnej zemi a pracuje s kultúrnymi koreňmi. Tak ako vo viacerých krajinách zeme, poukazuje na zneužívanie moci, kde sú nevinné obeť, kde je porušovanie ľudských práv. Primárnym prvkom nie je jeho vyjadrenie k politickej situácie a výskum vzťahov medzi piliermi problémov. Výskum viacrozmerneho pohybu a jasnosť formy, a nie snaha zdieľať, či sprostredkovať vlastné politické názory.

V predstavení "The hole" (2013) používa jazyk napol arabský a napol hebrejský. Je to dielo o sebe samom, o tom ako sa všetky jeho prvky stretnú, aby vytvorili kolektívne rozprávanie o sublimácii šílenstva, vášne a fantázie každého tanečníka do jasnej podoby.

1.2 Israel Calvan

Svetový a najlepší tanečník v histórii flamenca a voľného tanca. Trvalo mu dlho, než flamenco dokázal dostať z ulity.

"To, čo v tom tanci dokázal on, ešte nikto nedokázal." - Israelová matka.

Israelovi rodičia sa venovali flamencu, mali tanečné štúdio. Jeho matka s ním tancovala ešte v prenatálnom veku keď sa vyvíjal v bruchu. "Cítil som matkine vibrácie, aj emócie. Určite to vzniklo z nej." - Israel Calvan. Narodil sa v zlatom trojuholníku flamenca, v malom území v Andalúzii, kde flamenco vzniklo. Israel vyrastal v tomto prostredí neustaleho tanca, rytmu a dynamiky. "Od kedy som sa narodil, pamätám sa, že tanec bol akýsi môj príznačný priateľ. Nespomínam si kedy som sa začal."- Israel Calvan.

Jeho matka je cigánka a otec nie. Israel mal bližšie k rodine zo strany svojej matky a k cigánskej kultúre s vlastnou životnou filozofiou. Žili v daný okamih a pre Israela to znamenalo voľnosť. "Ak v choreografii nie je cigánska inšpirácia, mám pocit, že mi niečo chýba." -Israel Calvan.

Jeho otec tanec miloval, všetci naokolo museli tancovať. Israel sa mu chcel zavďačiť a po nociach tancoval v tanečných sálach. Od mala mal Israel pocit, že len tančuje. Chcel sa však hrať ako ostatné deti, ale otec mu to nedovolil, mal strach že by sa zranil a nemohol potom tancovať. Utekal za deťmi na ihrisko hrať futbal, vnímal to ako svetlo a tanec ako temnotu. V 15 rokoch jazdil po všetkých súťažiach, ktoré existovali. Chcel vyhrávať, chcel byť najlepší. To všetko kvôli otcovi, ktorý na ňo tlačil aby vynikal. Tancoval tisíckrát lepšie než jeho otec. Ten ho bral ako jeho vlastný úspech. Najlepší svetový tanečník v "čistom" flamencu.

Nasledovalo však pre jeho otca obrovské sklamanie. Pre Israela čisté flamenco znamenalo len tanec na súťažiach pred porotcami, ktorí rozhodovali, či tančuje dobre alebo zle. Nutne sa potreboval odtrhnúť. Úspech už pre neho nič neznamenal. Potreboval sa presadiť vo svete, ktorý sa od sveta jeho rodičov líšil. Jediná cesta ako prežiť ten tanec, bola preňho tvorba vlastného jazyka, aby sa nemusel predávať. Bola to sloboda, ktorú od mala nemal. Otec mu nič iné okrem čistého flamenca tancovať nedovolil. Tak Israel v 18 rokoch odišiel. Začal s profilovým tancom. Prostredníctvom tohto tanca, dovolil publiku aby nahliadli do jeho intimného vnútra a pocítili jeho samotu. Pridal netypické pózy, ktoré by ľudia od tanečníka flamenca nečakali. V choreografii Premena od Kafky ukázal deformitu tanečníka. Nachádzal každú časť tela, ktorá dokázala vydávať zvuk (kosti, zuby...). Svojím telom vytvoril polyfonický nástroj. Vtedy už vedel, že našiel vlastný svet. Na druhej strane sa však cítil nepochopený. Jeho otca to vytáčalo a bol z toho smutný, zahorklý a nahnevaný. Stratil svoj sen. Najprv sa to nepáčilo ani ľuďom. Keď tancoval v divadle, publikum neustále rozprávalo, nechýbali ani urážky, Israel však aj napriek tomu neprestal tancovať. Hovoril o ňom celý svet flamenca. Ľudia sa obracali na Israelovho otca, aby si urobil doma poriadok, nech sa Israel spamätá. Vyhrážali sa mu na facebooku, chceli mu zlomiť nohy. On aj tak naďalej tancoval. Zrada, ktorá smerovala k odvedeniu flamenca z cesty a tradície. Porušil mnoho genderových foriem. Spustil skutočnú revolúciu. Muži väčšinou tančujú veľmi pri zemi, dupanie zapateado, ramena sú vzadu. Ženy tančujú de la cintura para arriba, od pásu hore, používajú hlavne ruky. Israel čerpal z oboch. Pridal do svojho tanca pohyby bokov a panvy. Aj napriek tomu v jeho

tanci pôsobí mužne. Nešlo o to že by chcel byť žena alebo muž, chcel byť telo. Na predstavenia, v ktorom bol prezlečený za ženu, jeho matka odmietla prísť kvôli hanbe. Jeho otec z divadla utiekol a s nikým sa nerozprával, pretože v srdci cítil veľký smutok. Vypískala ho väčšia časť publika. Israel zostal naďalej sústredený. Musel odísť z Andalúzie a zo Španielska. Musel absolvovať stovky predstavení po svete, než sa mu dostalo uznania v rodnej zemi.

Vrátil sa na miesto Plaza de Torso, kde sa tancovalo len tradičné flamenco! Ale žiadny iný tanečník by nezvládol na Plaza de Torso, to čo predviedol Israel. Mal odvalu. Povzniesol svoje umenie na tú najvyššiu úroveň. Stratený syn sa vrátil.

“Israel mal pravdu, s tým svojím nápadom nedržať sa mojej teórie tanca, ale zmeniť ju.” -Israelov otec. V aréne bolo 14 000 ľudí a všetkých si získal, uznávali ho ako toreadora. Zapísal sa do histórie flamenca.

1.3 Akhram Khan

Akhram Kam je jeden z najoriginálnejších choreografov sveta v medzinárodnom tanci. Jeho tančení jazyk vychádza z koreňov indického tanca Kathak, čo je základná forma indického klasického tanca. Tanečník má na nohách niekoľko desiatok zvončekov, ktoré majú svoj vlastný zvuk a tón. Zvončeky sú jeho hudobným nástrojom a je schopný rozoznať zvuk každého jedného. Zároveň je to ďalší hudobný nástroj v rámci orchestra. Na každom kotníku má zvyčajne 149 zvončekov. V rámci nácviku sa ich snaží dostať do jedného hlasu. Kathak je základ, na ktorom všetko ostatné stojí. Stal sa jeho náboženstvom.

“Pohyb je moja rodná reč.” - Akhram Kam.

Akhram sa narodil v krizi, kedy Bangladéš bol vo vojne, pretože chcel nezávislosť od Pakistanu a hlavne nezávislosť svojho jazyka. Tak jeho rodičia odišli do Londýna. Tam sa Akhram narodil. Otec to znášal veľmi ťažko. Chýbala mu bangladéška kultúra, priatelia a tradície. Jeho rodičia si chceli uchovať spomienky na minulosť, chceli oslavovať to že prežili vojnu, zároveň si uctiť mŕtvych a nikdy nezabudnúť. A tak sa Akhram stal žijúce múzeum. Akhram Kanova matka začala učiť svoje deti tradičným bangladéskym tancom, v ktorom boli obsiahnuté všetky udalosti z ich minulosti. Kultúru, tradície a spomienky na ich rodnú zem, chcela predať svojmu synovi. Akhram tým zo začiatku trpel, cítil, akoby spomienky a bolesti rodičov musel nosiť miesto nich. Bojoval proti tomu ale na druhú stranu si uvedomoval prepojenie s históriou a vlastnou kultúrou prostredníctvom pohybu svojho tela. Veľkou inšpiráciou bol preňho Michael Jackson, ktorého pohyby chcel dostať do svojho tela. Ďalším

bol Charlie Chaplin a Busten Keaton. Popritom stále počúval anglickú hudbu. Jeho matka sa bála, že to žijúce múzeum, ktoré ona z neho vytvorila, zanikne.

Stále si škrabal kožu, pretože si myslel, že pod svojou kožou má bielu pokožku. Ved' všetci hrdinovia na svete totiž boli bieli. Trpel pre svoj výzor, pretože sa stretol so šikanou, rasizmom a násilím. Opití chlapi vyšli z krčmi a namierili si to do ich reštaurácie, vyhrážali sa jeho rodine s nožom. S tým všetkým sa nechcel zmieriť.

V 80. rokoch si získal v Británii popularitu medzi prisťahovalcami z južnej Ázie. Začal spolupracovať s Petrom Brookom a cestoval po turné keď mal 13 rokov. Pozvali ho na konkurz k predstaveniu Mahabharata. V podaní Petra Brooka trvala 9 hodín. Akhram bol ešte mladý a táto skúsenosť bola preňho zásadným umeleckým smerovaním. Potom ho rodičia nechali, aby šiel za svojím srdcom. Do tej doby mal zdediť rodinnú reštauráciu.

Nechcel robiť súčasný tanec, ale vedel, že je to cesta ako utiecť od otca a komunity. Pochopil, že existuje obrovská škála druhov tanca a pohybu. Nikdy však klasickú prípravu z indického tanca neopustil. Jeho sólové predstavenie "Xenos" vzniklo na základe stého výročia prvej svetovej vojny. Čerpal z archívu 20. storočia a dal hlas šokovaného snu koloniálneho vojaka v prvej svetovej vojne. Odhaľuje krásu a hrôzu ľudského stavu vo svojom portréte indického tanečníka, ktorého skúsené telo sa stáva nástrojom vojny. Pohybuje sa medzi klasickým kathakom a súčasným tancom. Od tej doby, čo vstúpil do sveta klasického indického tanca, hľadal cestu von, alebo pravdepodobne novú cestu dovnútra.

Tak ako Israela Calvana v Andalúzii, tak aj Akhrama po čase prizvali k spolupráci v zemi, z ktorej pochádza. Pozvali ho do Bangladéša na udalosť stého výročia narodenia otca bangladéšskeho národa.

"...návrat pre neho znamená veľa." - Arkhamov umelecký spolupracovník.

"Mám pocit, že Bangladéši niečo vracia." - Akhram Khanov otec. Akhram Khan sa do Bangladéša kvôli pandémie COVID nedostal.

1.4. Eugenio Barba

V januári 1961 prišiel do Varšavy. Bol to mladý talian s nórsnym štipendiom, ktorý ušiel zo svojej krajiny a z vojenskej školy, na ktorú išiel, kvôli otcovi. Prišiel tu v čase, kedy bola Európa po vojne. Eugenio Barba na to spomína ako na obdobie, kedy hľadali čo robiť, aby bolo lepšie. Socialistická spoločnosť skúšala jeho ľavicové zmýšľanie. Narážal na nespravodlivosť, byrokráciu, zneužívanie, cynizmus a ľahostajnosť.

Uspel v prijímačkách na réžiu, poľské divadlo považoval za jedno z najlepších, aj napriek tomu bol z hereckých výkonov poľských hercov sklamaný. Až do doby, keď sa stretol

s Grotowskim. V januári 1962 sa stal jeho prvým stážistom. Celé dni sledoval skúšky, cvičenia, písal si poznámky a neskôr všetko s Grotowskim rozoberal. Postupne stratil vieru v to, že táto práca mu pomôže v kariére. Naučil sa však vidieť, prenikať pod povrch, nájsť korene, koncentrovať sa a poznávať, čo je zásadné, potrebné a čo je zbytočné. Začal vnímať dôležitosť koreňov v každej kultúre a osobnosti. Uvedomoval si, ako môže zahraničná kultúra pomôcť jeho vlastnej osobnej kultúre.

V roku 1963 dorazil na juh Indie, do Čeruthuruthi na školu divadla kathaki. Cestou spoznal aj ďalšie divadelné cvičenia a obrady v Indii, Iráne a Pakistane. Vrátil sa späť do Poľska, aby mohol skúsenosti predať Grotowskému. Vznikli prvé texty o Teatru Laboratorium a nadviazali sa profesné kontakty medzi ním a Grotowskim. Pri organizovaní podpory pre Teatro Laboratorio precestoval krížom krážom Poľsko a Európu. Nocoval vo vlakoch a na stanicích, aby mu vyšli peniaze. Tak navštevoval známych v divadlách. Keď pri týchto cestách dorazil do Nórska, už sa nemohol vrátiť. V Poľsku zostalo všetko, čo vlastnil, knižky, poznámky, oblečenie... Ocitol sa v meste, ktoré pred 4 rokmi opustil, a nevedel či ho dokáže pokladať za domov. Dokončil svoje štúdium, v ktorom sa venoval indickej filozofii a naďalej neprestával hľadať skupiny, ktoré by s ním chceli spolupracovať. Zo 4 študentmi, ktorých odmietli na divadelných školách, založil Odin Theater. Naďalej sa radil s Grotowskim. Vytvoril 65 predstavení v rôznych krajinách.

Každý z nich mi ukázal, že kultúra, z ktorej pochádzame nás formuje ako človeka a osobnosť. Všetkých zmienených umelcov spojuje odtrhnutie z domova, apel rodičov na rodinné tradície, potreba vymedziť sa voči pravidlám a to smerovalo k následnému prijatiu koreňov. Eugenio Barba, síce taktiež odišiel z domova ale potrebu návratu nepociťoval. Ako jediný zo zmienených sa k svojim koreňom neobracal, na druhú stranu, prijímal korene každej krajiny, do ktorej prišiel. Israel Calvan sa z domova odtrhol, lebo musel. Akhram Khan bol odtrhnutý kvôli politike v krajine a Ohad Naharin prijímal svet okolo seba prirodzene ako je.

Nutnosť návratu k sebe samej a k svojmu domovu, som cítila až po niekoľkoročnom odtrhnutí. Z domova som odišla ako 17 ročná a začalo moje štúdium herectva. Ja som domov našla, kde som prišla. No po skúsenostiach hrania v divadle a pri spolupráci s rôznymi hercami, mentormi a režisérmi, som si uvedomila, že určité hranice prekročiť nedokážem, aj keď veľmi chcem. Čo je teda za tým? Zistím to, len ak sa vrátim späť v čase, pred tým než som sa narodila, v spomienkach keď som sa narodila a kde som vyrastala. Čím je moje rodisko?

2. Pamät' a spomienky

Začala som od seba samej. Moja prvá spomienka. " Ležím na chrbte a nado mnou sa mihajú koruny stromov pod modrou oblohou." Pravdepodobne, je tá spomienka z obdobia, keď ma ešte rodičia vozili v kočiari. Ďalšími spomienkami z detstva sú väčšinou udalosti, kde som bola šťastná. Narodeninové oslavy, keď sa mi narodil brat, svadby, hranie sa so sesternicami, babkina kuchyňa, ktorá voňala za polievkami, hojdačka vo dverách do kuchyne, potulky s mojím psíkom Meggi, hranie sa v lese za domom, návštevy Belianskej jaskyne, Veľká noc s bratrancami... Mysleť totiž vytláča spomienky na bolesť a po čase si pamätáme len to dobre a šťastné. Častokrát sú spomienky dokreslené.

Príroda, zvieratá, rodičia a starí rodičia boli mojou každodennou súčasťou. Po siedmom roku môjho života nastal v rodine zlom moja rodina opustila rodný dom. Prestáhovali sme sa do mesta. Spomienky na základnú školu už pomaly zanikajú, už si nepamätám ako voňali chodby, akej farby boli steny, ako sa volali pani učiteľky. Ale kamarátov z čias v škôlke si pamätám všetkých, taktiež sladkastú vôňu pani riaditeľky, chuť chlebička s medovou pomazánkou na raňajky, pocti šťastia pri karnevalových večierkoch. Asi to bude tým, že som vtedy bola doma, na mieste, kde som sa narodila a na ktoré som si zvykla. Už ako malá som bola odtrhnutá z domova. Uvedomujem si to až dnes keď píšem túto prácu. Dlhو mi trvalo, než som sa ako 7 ročné dieťa cez to preniesla. Ale bolo treba sa starať o mladšieho brata a rodičov, ktorí začínali odznova. Mama mi nedávno povedala, že keď je v rodine problém, som tá, ktorá sa všetko snaží zachrániť. Viem kedy to začalo. V tej dobe, keď ma potrebovali, aby som bola poslušná a zodpovedná. Rokmi som si zvykla a prichádzala puberta. Najväčší vplyv na moju osobnosť a charakter malo však obdobie do 9 roku života. Uvedomujem si, ako sa potrebujem cítiť v bezpečí a šťastná, ako to bolo počas môjho detstva. Aj preto je môj návrat dôležitý, možno nájdem niečo, čo som v tom období zanechala, alebo to konečne nechám ísť a posuniem sa ďalej ako umelec.

Nikdy som sa nezaujímal o svoj národ a jeho povahu, ktorú nosím so sebou. Preto som začala skúmať svoju rodinu, ktorá ma naviedla na náš goralský rod a kraj.

3. Návrat k vlastným kultúrnym koreňom (GORALI)

Pochádzam z ľudového prostredia na severe Slovenska, pri hraniciach s Poľskou republikou. Obyvateľom tohto územia sa ľudovo hovorí gorali. Na severe Slovenska, neďaleko Vysokých Tatier, sa nachádza nie malý vrch Magura. Za ňou sa rozprestiera, s horskými lúkami plných oviec, malá goralská dedina menom Veľká Franková. Je to kraj s nezvyčajným, kultúrnym a prírodným bohatstvom. Na celom území vládne pokoj a svojím spôsobom nevysvetliteľná mágia. Na malom mieste je veľa rôznych druhov ľudového odevu, nárečí, zvykov, piesní, tancov či tradičných jedál v spojení s unikátnou prírodou a nádhernými výhľadmi. Toto územie, ktoré teraz delí štátna hranica, toho má spoločné viac než by sa zdálo. História, príroda, človekom stále využívaná krajina, zvyky a tradície.

Túto krajinu odjakživa modeloval človek. A na oplátku krajina modelovala človeka. Goralský ľud nebol bohatý, o čom svedčia aj chudobné kostolíky v obciach. Doteraz je však dobročinný, jednoduchý a nenáročný. Genius loci v ľudských srdciach ostal natrvalo. Kanonické vizitácie dokazujú veľkú kresťanskú vieru.

Na roľu kosiť, alebo do lesa po drevo sa chodilo o 3 ráno. Pri svite mesiaca verili v boginky, lesné víly. Taktiež svoju biedu alebo nešťastie pripisovali nadprirodzeným bytostiam a poverám. Ak sa nedarí dobytku, alebo roli na celej dedine, veria v nadprirodzené sily a prekliatiu bosorky. Keď toho veľa nemali, žili príbehmi.

Títo ľudia sú dodnes presvedčení, že človek nebol stvorený na to, aby bol sám, ale aby žil v spoločenstve, pretože jeden niečo vie a ten druhý nie. A tak sa učia navzájom a predávajú si informácie. Potreba zabávať sa je pre nich rovnako dôležitá ako jedenie a pitie.

Babička vždy vravela, že od mala jedli grule, mäso, kapustu, šmalec, slaninu, vajička a boli zdraví! Bola chudoba, nemali toho veľa, ale boli šťastní.

Od roku 1412 malo Poľsko v súvislosti s provinciou 13 zálohovaných spišských miest, kam patrilo aj územie goralov. Tzn., že Poľská republika mala tieto mestá a v zálohe, ak by Slovensko ostalo Poľsku niečo dlžné. Na prelome 17. a 18. storočia nastal zlom, ktorý má v tomto kraji následky dodnes. Začala sa spochybňovať pravdivosť zálohovaných miest a ľud si kládol otázku "Kto sme v tomto kraji?" Poľská republika si nárokovala slovenské územie a začala usadzovať poľských kňazov na území zálohovaných a hraničných miest. Nastala migrácia goralov, hlavne za "veľkou mláku". 11. novembra 1918 obsadilo poľské vojsko Slovensko od Zamaguria až po Kežmarok a to do 15. decembra, kedy začalo ustupovať pred československým vojskom. Poliacy sa snažili naftou podplácať chudobné obyvateľstvo.

"My sme Slováci, my ani k Poliakom nechceme sa pripojiť. My sme verní československému štátu. Len vy páni v Levoči, v Bratislave, v Prahe, nedajte nás poliakom."

“Slovákmi sme sa narodili a Slovákmí a Slovákmí chceme zostať, kým len slovenský národ v Magure a pod Magurou bude žiť. Za to, sa budeme biť do jedného chlapa.”³

V roku 1937 zomierali goralskí ľudia na respiračné problémy, pretože k nim nechceli pustiť slovenských lekárov z blízkych slovenských dedín, ktorý boli najbližšie. Taktiež veterinárna pomoc chýbala - slintačka a krívačka, nemohli konzumovať mlieko. Dobytok bol pre nich základný prvok prežitia.

Učivo v slovenskom jazyku nemalo šancu. Tak nie je divu, že slovenský obyvatelia sa utiekali do kostola, kde si mohli spievať v rodnom jazyku.

Povojnové obdobie prinieslo obyvateľom Spiša prepádávanie civilného obyvateľstva bandami tzv “ogňa”, ktoré prenasledovali Slovákov. Prichádzali v noci, rabovali domácnosti a dokonca siahali po ľudských životoch. Za prezidentom Benešom šiel výbor Spiša a Oravy do Prahy na protest proti opätovnému pričleneniu k Poľsku. Prezident to zamietol.

Začali vznikať spolky Slovákov a Čechov, pod záštitou ktorých vznikali aj kultúrne a divadelné krúžky, ľudové kapely, či dychovky. Prezentovali slovenské ľudové pesničky, tance a divadelné hry.

3.1. Metóda Orálnej histórie

Pre zber informácií, inšpirácie k autorskému predstaveniu, nových poznatkov mojich predkov, tradícií a aspektov života minulého storočia v zabudnutých dedinách goralského kraja, som si rozšírila obzory pomocou orálnej histórie a pozorovania tamojšieho ľudu, taktiež návratom k spomienkam a obrazom z detstva.

Na rekordér som nahrála rozhovory s mojou už nebohú babkou, s Tetou Helenkou- našim najstarším žijúcim rodinným predkom (sestra mojej prababičky) a krstným otcom, ktorý ortodoxne dodržiava tradície a zásady Goralov. V spomienkach sa vracali do svojho detstva a opisovali obrazy a činy každodenného života a osudom stíhané príbehy.

Prvkom konania orálnej histórie je predovšetkým vzťah medzi tázateľom (v tomto prípade mnou) a narátorom. Keďže narátormi sú členovia mojej rodiny, rozhovor sa neodohrával vo vopred plánovanom termíne, ale vznikol prirodzene pri trávení spoločných sviatočných chvíľ. Pán profesor Miroslav Vaňek opisuje tento vzťah ako určitý axiom (tvrdenie, ktoré sa dopredu predpokladá za platné, a pre to sa nedokazuje) daný už tým, že rozhovor je vedený so zámerom rozšíriť a prehĺbiť historické poznanie konkrétne vymedzeného obdobia, udalosti, alebo témy. Zároveň k tomu pristupujem ako človek, ktorý je s danými okolnosťami určitej histórie a skupiny ľudí informovaný a je jej súčasťou. Všetko, čo je v rozhovore vyriešené verbálne a neverbálne, adresujeme nielen sebe navzájom, ale aj tretím osobám,

---

³ Domáci archív

čím sú čitatelia a poslucháči. Podľa nemeckého filozofa Niethammera vzniká "vzťahový trojuholník". Narátora sa snažíme vrátiť do jeho detstva a spomienok, tzn. minulosti, rozhovor však prebieha v prítomnosti a adresovaný je čitateľom v budúcnosti. Americký orálny historik David K. Dunaway k tomu dodáva "Dokument vytvorený na základe rozhovoru metódou orálnej histórie je triológ, nie dialóg medzi historikom a rozprávačom, ale aj Cleo, múzou histórie, ktorej všetci slúžime."

Orientovala som sa na priamu skúsenosť narátora, na jeho činnosti, motívy, reakcie a pocity. Snažila som sa priblížiť životné osudy najmä svojich goralských predkov. Súčasťou rozhovoru bolo samozrejme rozprávanie v goralskom jazyku, goralské termíny a atmosféru návratu k spomienkam z detstva doplňovali staré čiernobiele fotografie, na ktorých boli zobrazení moji predkovia.

Tázateľ pri metóde orálnej histórie si má držať od príbehov narátora odstup, má zohrávať rolu kňaza pri spovedi, psychológa alebo psychiatra, ale v prípade výskumu vlastných koreňov, príbehov mojich predkov a svojej rodiny, bolo nemožné tento prístup dodržať. Počas rozhovoru som mala niekoľko krát slzy v očiach a plakala som, keď plakal spovedajúci sa člen mojej rodiny. O to ťažšie sa daný rozhovor rediguje, keď spomínaný už nie je medzi nami. Orálna história nie je terapeutické sedenie, aj napriek tomu, však spoveď mojej babičky, kedy sa vrátila do minulosti, v prítomnosti ležala v posteli v bolestiach na lôžku a svoje spomienky smerovala do budúcnosti, bolo pre ňu úľavou v danej chvíli od bolesti a rekapituláciou vlastného života. V tú dobu sme boli presvedčení, že zákernú chorobu prekoná, bohužiaľ nás však do dvoch mesiacov opustila. Pri posluchu intervia si uvedomujem, že to bola jej posledná cesta späť.

Bolo potrebné, aby som ku každému z narátorov pristupovala ako k individualite a s rešpektom k jeho názorom, s ktorými som nie vždy súhlasila. Mojou úlohou však nebolo protirečiť, ale získať čo najviac informácií pre môj výskum.

Dôležité je miesto konania rozhovoru. V babkinom prípade, to bola jej spálňa nášho rodinného domu v Tatranskej Kotle, vo Vysokých Tatrách. Babka striedavo ležala a sedela na svojej posteli (podľa polohy, ktorá ju v tej chvíli netrápila a bolesť bola minimálna). Ja som sedela po jej pravej strane na stoličke a moja mamka oproti pod oknom. Pri rozhovore tázateľa a narátora, je dôležité, aby boli v miestnosti sami, to sa mi však pri mojej zvedavej rodine nepodarilo zabezpečiť ani pri ostatných dvoch sedeniach. Jedného letného dňa sme sa (ja, moja mamka a jej sestra) na bicykloch vydali na výlet za našim najstarším žijúcim predkom, už spomínanou sestrou mojej prababičky, tetou Helenkou. Privítala nás s fľašou pálenky a usadila nás do svojej malej útulnej obývačky, plnej fotografií a spomienkových albumov nášho rodu. Sedeli sme okolo stolu, smiali sa a predávala nám dôverné informácie, pri ktorých nás žiadala, aby sme ich neposúvali ďalej. V jej očiach bolo viditeľné, že určité veci, ktoré videla keď bola ešte dieťa a jej mama jej zakrývala pri tom oči, vyriekla prvýkrát. Z úcty k nej a na jej požiadanie tieto informácie vo svojej práci nezverejním. Počas vianočných sviatkov, sme sa

zišli ako každý rok celá rodina pri jednom stole. Tentokrát v Košiciach, v dome môjho krstného otca. Pri konaní rozhovoru s ním bola prítomná takmer celá rodina. Preto netrval dlho.

Narátorom som nechala vo väčšine času interview voľnú ruku v tom, ako chcú svoju výpoveď konštruovať. Neskôr som sa vrátila k udalostiam, ktoré boli pre môj výskum prínosom a detailne sme sa spolu vrátili do minulosti, spomienok a obrazov.

Zverejnením rozhovorov sa držím autenticity výrazových prostriedkov narátorov a ich charakteristických verbálnych komunikačných vlastností. Nasledujú presné prepisy rozhovorov.

3.1.1 Katarína Majerčáková, 69 rokov, Tatranská Kotlina č.d. 2, Vysoké Tatry SR
26.12.2021- Moja babka, mama mojej mamy.

Ako sa zoznámila tvoja mama, moja prababka, s pradedom?

No jak sa mohla zoznámiť? Veď v jednej dedine bývali. (môj smiech) Do kostola chodili. (V pozadí znie reprodukováaná omša z TV Lux.) To sa kľačalo pred oltárom dievky. To si nemohla v lavici sedieť. Ani ja keď som dievča bola, som v lavici nesesedela. To všetko stálo pred oltárom. A od najstaršieho, jak bol oltár, najstaršie dievčatá, mladšie, mladšie, také už no keď boli osmačky. To u nás bol celý kostol narvaný. A dychovka u nás hrala, dedo hral v kapele, dedo hral sólo. To ma zobral, som taká malá bola, to bolo na vzkriesenie, hore na, to sa volalo "verek", jak je choruš, to bola ešte taká jak veranda zrobená. Tam dychovka hrala. To bolo také vyvýšené. Zobrala ma tam a plný kostol ľudí! Cikať sa mi chcelo, no decko malé, to ja neviem či som mala po 5 rokov. Tak si ma tak podávali ľudia nad hlavy čo som vyšla vonku, čo nedalo sa vyjsť vonku. Ej to malička si, to pomedzi ľudí kde tam prejdeš? No ta toto, malá som bola ale toto si pamätám.

No a babka s dedkom sa teda spoznali v kostole?

No na zábavách, kde sa asi mohli spoznať?

Takže dedo bol v kapele, hral a.. ?

A babka pod ním tancovala.

A bol o nejakých 6 rokov starší od babky že?

No o nie celé 4 roky. A dedo chodil hrať, už mali potom kapelu, ta na zábavy s ciganami aj chodil hrať. No hrali aj dvaja bieli či traja boli. Mali takú veľkú basu drevenú, vieš i normálne veľká basa- kontrabas. No a do nás prišli. To v škole hrali zábavu, abo v krčme. A ľudia im tam

rucali drobné peniaze. Do tej basy. A do nás prišli. No i vysypali bo to má tie otvory, nie, basa. Vysypali na stôl peniaze, drobné no a to sa pokotúľali aj po zemi, no a to spočítali i sa podelili. A dosť tých peňazí tam bolo. No a čo pozemi, to my s nebohrou krstnou, pod posteľou a tak sme zbierali tote drobné, čo im spadli. (smiech) To ešte v starej izbe, Bože. (Zlomený hlas) A to tiež ešte také malé sme boli. Aj teraz som nie veľká. Jak mám povedať maličké, mladé.

Tvoju mamku, moju prababku, veľmi nechceli do dedovej rodiny že ? Lebo dedo bol z bohatej rodiny.

Babka i na svojom i na ich chodila dreť. Zato, že nám požičali mlaťáčku alebo koňa abo čo, to trebalo odrábať. Aj tak sa pekne dožila. (plač)

A čo tá pani, ku ktorej šla prababka pracovať keď mala 15 rokov?

Viem, že robila pri Ružomberku. Išla robiť slúžku k učiteľke. Išla prvý raz vlakom babka, z Kežmarku išla, cestovala sama 15 ročné dievča, čo v živote v meste nebolo. A tiež nie pekne o nej hovorila, že ju využívala, sa udrela tam u nej. A pešo do Hanušoviec, do Starej Vsi, veď to sa pešo chodilo. Tam už chodil raz cez deň autobus abo neviem.

Chodilo sa boso, topánky nosili len do školy ?

No. Čo do školy šla pešo, boso. Si v škole obula, že by nemala nohy, toto, bosé. Do kostola, do školy.

Ako to bolo s jej súrodencami?

Zo Slavkova, zo Starej Vsi, babka, krstný Jakub a Helenka. Päť. Zo Slavkova sa narodila, keď ešte moja babka bola slobodná, bola prespanka, ale vydala sa za deda, keď mala dva roky teta zo Slavkova. To nikto nevedel. Deti nevedeli. Dedina vedela. Tú jednu si tak hýčkala a na ostatné deti taká zlá bola, prísna.

Takže moja prababka mala mamku takú raketu a ani jej svokra ju moc nechcela?

No ju nechceli, lebo u Krentego boli bohatí (rodina môjho pradedu), boli veľkí gazdovia a u Krišika nie (rodina mojej prababky).

Tak mala len deda v živote, kto by ju mal rád?

Dedo to bol dedo. A tiež sa, ubiedili sa dosť. Babka tiež, na zimu dedo chodil do roboty. Čo plačeš? (ja plačem) Chodil, lebo nebolo roboty, cez leto sa gazdovalo, to bolo roboty, v zime nebolo tak roboty. No ale gazdovka bola. Boli dve kravy, koň, svine, kury, kačky, husi, tri deti. Variť trebalo a zima skoro sa stmievalo, do peca kúriť, drevo rúbať. Vieš no, mala sa čo obrácať. A dedo išiel zase, že by dačo zarobil.

A kde chodil?

To väčšinou na Čechy chodil. Do cukrovaru. Kunčice? Pri Ostrave. No ale chodil ešte kým cukrovar nebol, bo to neviem, kto to vybavil, no to chodil i tak jak do Lužinej či čo si sa mi zdá. Tak chodil aj po stavbách sa chodilo vieš. No i to partia z dediny išli, traja, štyria, dačo zarobiť.

A bol tam aj cez Vianoce?

Nie, na Vianoce výždy prišiel domov. A dy Ježiška nám doniesol. (môj smiech) No a prišiel tu na liečenie do Kotliny (tatranská obec, kde som sa narodila "Tatranská Kotlina") i zablúdil. I hovoril "To v Pradze nezablondžol, i v Kotline jeť zablodžol". (všetci sa smežeme) ("V Prahe som nezablúdil, ale v Kotline som zablúdil.")

Aká je tvoja najvtipnejšia spomienka z detstva?

Ja keď si spomeniem, najsmiešnejšia, to bola blbosť, ale dnes sa na tom zasmejem. Do Hanušoviec sme chodili do školy, to už do piateho ročníka sme chodili, autobus jak nám ráno išiel pred siedmou, o siedmej no i poobede potom o tretej. No ale keď sme skorej skončili abo čo, to nebudeš tam dve hodiny čakať v Hanušovciach, čo tam budeš robiť, no to sme sa pustili pešo. No to jak bola jeseň, to sme šli cez neviem jak sa to volalo a boli tam černice, babka nám dala po korune a to sme kúpili tri rožky, stredok vydľubali, napchali tam černíc a sme mali HOTDOG! A v zime, keď sme pešo išli, tak sme šli na vrch a zvrchu dole potom a jak je kasáreň a na proti je ten kopec. Tu jak potom sa ide z kopca dole, tak sa ide jedna zatáčka, druhá zatáčka a potom taká zatáčka a potom taká rovná cesta. A z tej zatáčky dole sa ide a prídeš ku nám. (Ja "Práve som zablúdila na Frankovej.") (smiech)

Ideš ku kasárni, keď sa spustíš z tej zatáčky, čo taká ide doprava tam zatáčka a rovná cesta a potom doľava, taka veľká zatáčka, no ale z tej prvej zatáčky sa spustíš rovno tými roľami dole, tak prídeš až k vysielacu. (ja "Aha ty si na kopci, ja už som medzi domami.") (smiech) Sadli sme si na tašky, zaraz sme boli dole. A doma som vysypala všetok sneh, všetko mokré bolo. A to nie že len ja, všetko išlo na taškách.

Nemali ste igelitové tašky nie ?

Ej de.

Aké ste mali tašky?

Boli kožené. To boli kvalitné tašky. Záveje, snehu bolo, týždeň sme doma sedeli, sme mali mimoriadne prázdniny. Zafukano cesta byla, dva pluhy aj fréza zafúkané. Ľudia s lopatami museli ísť, čo vyslobodili tote pluhy. To snehu bolo při Kovoľovy plot bol, no plot bol vysoký bo to skoro dva metre, zarovnané s plotom všetko, o zafukalo všetko. To si pamätám jak dnes.

Dozvedela som sa o nemeckom vojakovi, ktorého postrelil náš predok na Frankovej, vraj vojak prosil, nech to nerobí, že má doma deti a aj tak ho zastrelil?

Čarnogurský, čo je vo vláde, to jeho oco. Ale to taka ďalejšia naša rodina, to ani. Čarnogurský to bratrance s babkou neviem či až štvrté deti alebo tretie deti. No a on zastrelil dajakého Nemca, aj udával, partizanoch udával. Dajaky Paľko. Vidíš, takto sa robí politika. Mal ho zajať a nie zastreliť. Ja si to ale nepamätám. Babka tiež mala 14 rokov či keľo. A potom odišiel aj z Frankovej, pošiel do Bratislavy. Ten nemecký bol dajaký partizán či čo, ja neviem. Neviem bo babka tiež o vojne bras ne, len tiež viem, že hovorila, boli tam ubytovaní, v stodole spali vojaci. A boli zavšivavení, omrzliny mali, svrab mali. Rusi, no dy to išli, bo bili totých nemcov, ta postupovali. To ne utekali, oni vyhánali nemcov. Išli z Ruska, išli cez poľsko, išli cez nás.

A aký starí boli?

17 rokov.

Dedo bol na vojne?

Nebol, strýkovia, jeho bratia boli. Obidvaja. Mladý bol ešte. V 1944 mal 17 a v júni 1945 by mal 18. No proste ho to lizlo. Ale jeho brat, poštar, to on bol v dychovke, on hral v tej vojenskej a toten druhý od Krentego stryk, on bol ranený, on aj s črepinami umrel. Mal v sebe črepiny a nechcel ísť na operáciu. Pri Mikuláši (Liptovský Mikuláš, region LIPTOV) bol ranený. Aj dedov brat, tam tiež bol ranený. Najstarší.

Takže pradedo bol ročník 1927, a prababka?

1931. Bolo 32 rokov, čo dedo umrel.

Aký bol ako otec? Prísny?

Nieeee. Bol šašo. Hral v ochotnícom divadle, mal na rukách dieťa, že je akože posraté, a mal tam horčicu. A vedel, že to horčica, tak strčil do toho ruku a oblízal, že mňam, mňam. On len vyšiel na javisko, to sa ľudia smiali. Ej, bola tam taka, kasňa, no jak sa to povie, truhla taká nízka. No a on ju mal preskočiť no a potkol sa, zavadil nohou jaký dlhý, taký bol na javisku. No i zase smiech. Nemohol sa text naučiť, ľudia boží. Čo ja som sa s ním utrúpila. Ja som skorej celé divadlo vedela jak on. “Anička, a ty tu čo? Robota stojí a ty ?” Toto si pamätám jak som ho učila. Improvizovať vedel, ale to by povedal takú blbosť.

A dostala som bitku. Som ukradla 25 korún a išla som si do krčmy cukríky kúpiť. Chleba vtedy stál 5,20 korún. A to Juzek od Kryntego sel žaluvač (šiel žalovať). Posel poviedžeč (išiel povedať). No a džadek za mnou (No a, dedo za mnou). A keď zapískal před Karoľem, ja už skoro pri krčme a som otočila a videla ale som letela hore!

Ale u nás sa nehrešilo, ani dedo ani babka. Mali sme hojdačku v stodole, dve reťaze, doska, čosi mi nešlo, som povedala “kurva”. Decko som bola, no i Juzek od Kryntego posol i

poviedžol že ja jeť poviedžala kurva..(pošiel a povedal, že som povedala "kurva"...). No ta jo u susedžof viečeřala, som ani do domu nesla (No ta ja som u susedov večerala, ani domov som nešla). (smiech) A mieli gruľe omascone i mľeko. Gruľef zjadla ale mľeka šem nenapjola.(A mali omastené zemiaky a mlieko. Zemiaky som zjedla ale mlieka som sa nenapila.) To ja som sa cudzieho mlieka nenapila. Jedine čo som sa napila od Kriška. To rukami dojené a vieš ja som videla jak u Kriška doja a keď som videla jak u Krentego streno dojí a Mareňe rovno do gorncka (pohára) a ona pije a tu mo také bajusy bjole (biele fúzy od mlieka). Ble. A teplé ešte od kravy. Bo to jak kravy teľné neboli to sa nedojili, bo nebolo mlieka no to nám od Kriška dávali a od Karoľa. Abo od Krentego, ale od Krentego abo od strýka jof še nenpjola (som sa nenapila). Zaraz ma naťahovalo. Takže ani u somvšadoch byť še nenapjola. (Takže ani u susedov by som sa nenapila.)

Babka s dedom sa hádali?

No dy povadili sa, ale oni tak sa hádali že by sme o tom nevedeli. Ja si nepamätám že by... Raz sa vadili tak riadne ale to čo si mali, to si nepamätám už v novej izbe ale si nepamätám o čo tam išlo. Ale bol tam potek od Kriška. A s potkem se coši vadžili (sa pre čosi hádali). To džadek keď posol,to švinske gruľe poriftuvane a montvica byla v tých gruľach, vybrol tom montvice a na potka, posol heť. (To dedo z prípravného jedla pre prasata vytiahol pučítka a vytiahol ho na strýka, strýko odišiel.)

Dedo bol trpezlivý? Asi mu nepraskali často nervy.

Babka bola skorej taká mocnejšia. Džadek ne, džadek..

Hlavne nech sa ľudia smejú že?

Hej.

Príhody z roľe? Keď ste na roli pracovali?

Ta čo, keď sme na roli boli. To sa prevracalo seno, zbožie, gruľe sa zbierali. To sme zbierali. A už boli tote kopačky mašiny, to sa len pluhom vyoralo, pozbieralo. Prekopalo sa s motykou, že sa pozbierali tiegruľe a potom už prišli tie mašiny. A to tiež glupe deti nie, si pamätám že sme nad starym mlynym vybírali. No ta košíky, bo vedra ešte tak neboli. Vedro bolo len na dojenie keď bolo z čoho. Košíky boli len na gruľe. No ta sme poľahali na zem, košík si dali nad hlavu, a to sypalo tú zem, no i plnú hlavu toho sme mali. To sme mali, že by nás kameň neudrel, to sme si košíky dali a hlavu do košíka, vieš. I ležíš na zemi a plno zeme sa sypalo. A za čerňami my keď gruľe zbierali, ale dy to som už bola vydatá. No i Danu so sebou som mala a džadek joj chory bol čosi, nemohol ani vreco gruli zdvihnúť. A on hovorí, že ho asi maternica bolí. (smiech) I še zocol smioč, potom jus ani teľo nemoch vorek zdvignoč. (A sa začal smiať, potom už ani toľko to vreco nemohol zdvihnúť.)

U vás doma sa vykalo?

Hej, no ta de tykať. Ta dedo bol by heeej, by si potykal hneď. Tomkovi (jej manžel) vykali, ale oco godol "Kieby to nebyl žinč, tak tykome se!" (Keby mi Tomek nebol zať, tak si tykame!) Dy on si tykal i s mojými spolužiakmi, dy ešte s mladšími si tykal. No a oni mu tykali. Dy to aj Juzek poštoř- Venda, aj toten si tykol. Smarkaty! No dy to mladší ešte o koľko jak ja! A on nechcel žeby mu vykali. Sa cítil staro.

Si ho ľudia pamätajú ako srandistu?

Áno, taký do partie. Kuba od Křintego spod Břisku.

Čo sa stalo dedovi?

Infarkt dostal. Jemu odobrali nohu. Od kolena. Len v nemocnici bol. Upchávali sa mu cievi. Dy on tu bol na liečení i potom do Kežmarku ho dali. Odvtedy ja nemôžem pozerat' na tú nemocnicu. To posledná štácia, ten Kežmarok. Keď mu nohu odobrali, on sa pozbieral, smial sa. Ale nebol, on to psychicky nezvládol, že nemá nohu. Aj vieš, on vypil, zafajčil. A teraz bol v nemocnici, nemohol. A to všetko chýba. Vieš, to samí doktori vedia o tom. Že keď starý fajčiar prestane fajčiť, že to tomu telu dačo chýba, že to nie je dobre.

Psíkov ste mali?

Mali, Neru sme mali. Jedného sme mali takého Bundáša, taký sivý pekný psík neveľký. A v starej izbe sme bývali a to sme nemali ešte oplotené, to len také žrde boli. Nekradlo sa dakedy. Žilo sa poctivo. To nezabudnem do smrti. Na tú idylku taku. Voz i jarmo, na tom voze pluh, kara, vrecia, strava na išli sme gruľe vyberať. A ten pes tak sedel pri tom voze pri jarme tam sedel. Čakal, a taká hmla bola! Jeseň, ráno, no dy to ráno sa išlo o 7. To na tú idylku nezabudnem. No ta bo tak, keby foťák bol. Joj ale isto to bolo, to také bolo. Ten pes pri tom voze, jak tam sedel, pri tom jarme, na voze naukládane, pluh proste všetko a tá hmla.

Ako ste sa obliekali?

Pulovre. Dedo nám kúpil na Ježiška také kamaše nám kúpil rovnaké. Lyžiarky nám kupil, sme boli potom s tetou Marienkou (jej sestra) jak dvojčatá. Vetrovky nám také kupil, bo to rok a dva mesiace bol medzi nami rozdiel. I jemu sa strašne páčili dvojčatá, on keby mal dvojčatá. To sme boli skoro rovnako staré, to nás tak obliekal. No čo, teta zo Slavkova (jej teta) nám, to sme na svadbu išli, šaty pošila. Za pol dňa mala dvoje šatičky také malé, keď sa tea Helenka (jej ďalšia teta) vydávala. Také ružové sme mali.

Prečo nám vzali Niedzicu a Kacwin a pričlenili ich k Poľsku? Pamätáš si, čo sa vtedy stalo?

A ja viem? To vymenili kdesi za Ostravu. Z Ostravy im dali tu do Československa a tu zobrali do Poľska niečo.

Pri Ostrave, čo sú tie pohraničné oblasti, Havířov, Tešínsko?

Ja neviem aké. Jablunkov asi hej, bo tam je po slovensky písané. Myslím že to, neviem nie som si istá, ale tak sa mi zdá, že to vymenili, bo tam uhlie. (Babka začala spievať "Hej gurol, jo se gurol") Na Ostrave popustili a zobrali toto tu, 16 dedín. Lebo to tu nemalo bars zmysel, tu nemali za čo meniť na východe.

Boli rozdelené rodiny?

No dy nechceli ísť.

A čo sa týka nášho goralského jazyka ?

Tam sa pridružili už ku poľštine. To ani ty byš mi nerozumiala. (To ani ty by si mi nerozumela.)

3.1.2 Miroslav Majerčák, 50 rokov, Ťahanovce okres Košice SR.

27.12.2021- Môj krstný otec, brat mojej mamy.

Ktorá z tvojich spomienok z detstva je najsilnejšia ?

No dy šak chodilo sa do lesa po drevo, ne no na drevo sa chodilo na jeseň. A to už dedo nemal kobyľu svoju starú Šivu, ale požičal si. Tiež to bol šivi taky koník biely, pekný. Išli sme do hory na Frankovský kopec stiahnuť dajaké drevo s dedom. On tam mal už dačo nachystané dajaké také druky, no dy dlhé riadne klaty, 5,6 metre. Sme ho sťahovali z hora a tam boli také, dole kopcom išlo sa, a jak bol kopček , tam boli také medze. Taká medza a zas medza a dole. (krstný otec ukazuje rukami) Hej že stále to bol svah dole, ale keď bola tam medza, to bol taký prudký svah. No a ťahali sme to drevo po tom dole. Ja som šiel tak vzadu za dedom a dedo držal teho koňa a naraz len koň sa dačo splašil, neviem či sa zľakol dajakého hada, čo zle stúpil. Sa splašil, začal behať dole, deda strhol tými ľaliasami, čo ho držal i dedo sa potkol i spadol z jednej strany dreva ale akurat spadol, kde bola tá medza. Čiže to drevo ponad neho prešlo, on sa šmykol popod drevo na druhú stranu. No koňa pustil potom už hej no ho našťastie to drevo neprivalilo, bo prúser. No presne popod to drevo preletel, koň utiekol dolu, no dy potom sme ho tam chytili tam zastal. No ale dedo mal také šťastie. Keby sa zamotal do toho dreva ta...

To sú také naše rodinné príbehy, o tom aj málokto vie.

Ako ťa vnímal ako prvého vnuka?

Strašne ma chcel vidieť ako vojaka. O vojne sme veľa sa rozprávali. Dedo bol v Brne na vojenčine. Ta on sa na to tešil, kedy budem, ale už sa nedožil.

Čo hovoril dedo o vojenčine?

To už ani nepamätám. On tak spomínal na vojenčinu, bo si pamätám, dosť často. Ale neviem čo by som take. Na vojne ako takej nebol, lebo Tiso nedovolil aby všetci chlapci z rodiny išli. Jeden chlapec z rodiny mohol. Aj to mu dal výnimku, keď bol ako sám živiteľ. Nedovolil že by išiel na vojnu.

Je možné, že by pradedo chcel ísť na vojnu ale nemohol?

Nieeee. Mladý bol.

Nehovoril príbehy, ktoré si pamätal počas vojny?

Tam nebola taká veľká vojna. Tam nebolo žiadne strieľanie, bombardovanie. To viacej zážitkov bolo jak kone pašovali. V noci raz som sa zobudil, bývali sme pri tej bujárni. To je taká malá jak stodola, tam je dnuka váha pre kone, pre dobytok, keď kontingenty chodili. A hneď za tým je tá rampa hore. Tam auta pristavovali nákladné a keď odvážili býka abo dačo teľatá a išli na kontingent abo toto. A tam aj tie kone vtedy nakládali. Čo pochytili nie, pašovali z Poľska, i policajti ich pochytili v noci, neviem jedna, dve hodiny v noci. My sme z kuchyne kukali z okna bo to bolo vidno, ešte tie majáky modré obyčajné komunistické svietili. A tam nakladali tie kone pri tej bujárni. (Moja mamka, krstného sestru:” Ja som raz z okna videla, som mala 13,14 rokov a babka jak mala spálňu, vieš a tam mala tie dva okna a z toho jedného tiež som kukala dačo a išiel chlap s koňom po potoku, vieš a to bolo nad ránom. Si myslím tiež čo gdejdze po tom potoku s tým koňom chápeš že proti prúdu išiel smerom hore na Malú Frankovu.”)

Čo to znamenalo pašovať kone z Poľska?

No tá kupovali, nebolo tu dostatok koní a kone boli dobré kone. A poliaci mali. To bolo nezákonné. Poliak predal za dobré peniaze. Jak z Ukrajiny cigarety keď teraz nosia. Za euro kúpi na Ukrajine cigarety a tu ich predá za 4 eurá. No isté kone, tam v Poľsku družstvá neboli, boli súkromníci oni kone mali. Tam to fungovalo vo veľkom. Tak isto jak u nás je teraz alkohol a pivo lacnejšie než v Poľsku. Dneska už sa to nepašuje. No ale kedysi boli zavreté hranice. Tam kde býva Dagmara (sesternica mojej mamy), kasárne, tam vojaci boli a strážili.

A ty si ešte pamätáš keď tam boli vojáci?

Film si pozri. No šak to tiež natáčali na Frankovej, tam za Magurou. Noční jazdci. Na konci to je presne o tom. Tam krásne vidno jak pašujú kone. Sa posunuli hranice a on pašoval koňa z Poľska do Poľska. (smiech)

Povieš mi niečo o Pradedovi a divadle?

Hej pamätám. Na pokrovci sedeli v kinosále, už bola nová zaľa (sála) postavená. A tam také kulisy zrobili. Také pokrovce navešali jak že dajaká chyža. Pamätám, že dosť vpredu som sedel a ešte farár vpredu sedel. Všetci pozerali. Hej viem, že tak nerozumel som tomu, však chlapec som bol ale pamätám že baby sa tam smiali bo to ono tak.

Keď dedo robil ešte na družstve, tak nás vozil, robil furmana, jazdil s koňami. Tam boli také tri páry koní, to boli vzadu naproti poštára. Dedo mal také hnedé. No on jak chodil s koňami, ráno sa išlo, o piatej sa vstávalo, som s dedom chcel ísť, bo to vyšikovať, ustrojiť, popríchystať no i potom sa štartovalo sa išlo a šlo sa cez dedinu. Napríklad keď išli hrabať seno, tak nastúpovali baby vieš, už pripravené, hrable na rameno, no a sadali na ten voz, bol taký no už modernejší mal gumené kolesá. No i nastupovali tie baby ku tomu no i jak sa prezývali, kadejak si nadávali, smiali sa. Hovorím a furt sa len smiali a podžubovali do seba. No ale čo nikdy nezabudnem, vtedy ľudia spievali, normálne ľudia spievali. Dneska si všimnite, ľudia nespievajú, počúvajú hudbu, furt majú v ušiach kade tade ale nesú prirodzene, nevedia takže.. A vtedy baby normálne spievali, hrabali seno-spievali. Hej to bolo zaujímavé že. “No co Mareno v noci bylo daco, ci nic?” (No čo Mariena, v noci bolo dačo, či nič?) (smiech) “Co ten tvuj, zaspol?” (Čo ten tvoj, zaspal?) “Přisol ozarty.” (Prišiel opitý) (smiech) A keď išiel dedo s koňami, automaticky kone zastali pri krčme. (smiech) Automaticky! (smiech) Už kone automaticky naučené. Zabrali kiru nabok, tam zastali a už vedeli. Prestávka. Dedo aj keby zaspal na voze, tak zastavili.

Keď ma učil dedo s koňami jak sa one, a keď bolo leto, horúco, seno sa hrabalo a horúco bolo. Dakedy sa urobilo taký malý ohník na tom poli, to seno sa dalo, to sa tak dusilo, žeby dym išiel a ovady odháňal od koní, lebo kone chodili žrať ovady. No i ja som im tak tiež robil, taká robota, bo hej chlapec, no ta som to senko tam daval, dymil a koň začal tak kývať hlavou že “áno,áno,áno” a tak jeden aj druhy Bersi a Gaštan. A tak výrazne tak začali až hádzať so sebou. A hovorím “No čo dobrý dym?” A kone tak kývali hlavou až sa zaklánali. A potom mi dedo hovorí že, to keď koň tak silno kyve hlavou že “áno”, tak to je zle dačo. Ale ja som sa ich pekne opýtal, či dobre. (smiech)

Nepamätáš si príbeh ako sa prababka a pradedko spoznali? Ako spolu začínali?

To som sa pýtal babky. Nie tak dávno ešte. "Babko, no jak vy ste sa s dedom dali dokopy vlastne?" Jak som sa jej to opýtal, to sa zasmiala. A hovorí " No dy tu na džedžine (dedine)." (smiech) No tak vieš, oni sa museli poznať.

Na ktorom schode v kostole dedo sedel?

Na šiestom, siedmom. Už mal servítku pripravenú, tam hore na Frankovej jak sa na choruš ide, to tam sme sedávali na schode. Keď nehral. Kď hral, ta hore.

Z počutia si pradeda spájam s takým rodinným a dedinským šašom. Bolo to tak?

Ale on nerad bol, neviem či až taký egocentrik bol. Lebo aj toto keď natáčali ten dokument, tak nechcel rozprávať. Medzi svojimi hej. Tak jak my.

Oddanosť, úprimnosť k práci a jednoduchosť vystihuje našich goralov. Premýšľal si niekedy o nich takto?

Hej na Frankovej jednoznačne.

Čo je pravda na tom, že mlieko sa od suseda nepilo?

(smiech) Ani ja. (smiech)

Prečo nám vzali Niedzicu a Kacwin a pričlenili ich k Poľsku? Pamätáš si z príbehov, čo sa vtedy stalo?

Veľa je rodín, čo boli slováci. Tak neviem presne, či to len politika bola.

3.1.3. Helena Babjaková 86 rokov, (Sestra mojej prababky, najstarší, žijúci predok našej rodiny) Svit okres Poprad-Tatry SR 18.7.2022

Teta Helenka, je známe, že ženy v našej rodine sú nízke, ako vnímate tento fakt?

Je to pravda, ja sa scvrkávam. Najmenej 5 centimetrov. (Ja: "To my všetci, čo tu takto sedíme, budeme také malinké.") Ved' to sa každý z nás scvrkne, no čo. (prvý prípitok vodky)

Čo ste si popriali keď ste si na Frankovej štrngali poldecákmi?

Na zdravie! Ináč sa to ani nedá no. Dakedy sa ani na zdravie nehovorilo. Nestihli sme nebolo kedy. (smiech) Boli zdraví ľudia aj bez toho. (smiech)

Dávali ste si taký ranný zdravotný pohárik?

Niekedy sa nepilo jak teraz. Nebolo na pálenku. Doma sa páčila. Na moju svadbu.

Je pravda, že nám vyhorel dom na Frankovej?

Mala som 15 rokov. Ale od začiatku! (smiech) Narodila som sa ako posledné dieťa. Piate. Ako Helenka, ta všetky ma bavili až ma nemali radi. (smiech) Ja som mala také detstvo, veľa lásky som mala, lebo som bola najmladšia. Takže oni ma všetci mali radi, kým som nepodrástla. (smiech) Až mi jazyk narástol. No a, do školy som chodila tak ako ostatné deti, nebolo čo obliecť, nebolo čo obuť. Takú platenú taštičku sme mali, tam som mala dve písanky a jednu ceruzku.

To Vám dávala škola ?

Nie, to mi, Marienka (jej sestra) sa v Slavkove vydala a ten jej v kancelárii robil, on mi našiel, tak to bol darček, som dostala.

Škola Vám nedávala nič?

Nie absolutne. Písalo sa obyčajnou ceruzkou. No tak dakedy, keď som ešte nemala taštičku, a som išla, ja som rada tancovala po ceste. Tak som tancovala, tancovala a písanky mi spadli do hovna. (smiech) Karvy už odišli a moje písanky to zlízli. No to tak bolo, tak som očistila a mala som len tak. Nepamätám sa ako bolo ďalej.

No a keď, na Frankovej, to bola chudoba, to všetko bolo chudobné. To sa nedá povedať, že sme mali niečo extra, lebo to chudobné bolo naše. My sme vedeli v tom chudobnom sa tešiť zo všetkého. Naozaj. V škole, 5 tried bolo, všetko spolu, jeden učiteľ učil, ale my sme sa všetci dobre učili, lebo ja dodneska násobilku viem. Aj vybrané slová viem. My sme sa dobre učili. Naozaj. No a v zime sme si museli nosiť drevo. každý doniesol tri štyri kúsky dreva, sa zapálilo aby nám bolo v škole teplo. Keď vidím jak teraz deti sa idú na Európsku úniu sa sťažovať, ta by som ich vyfarbila! Keď to počujem, toto, čo sa robí. Nepojde ani po ceste bez toho aby nemal nejaké výhody nie? No ta tak sme.

Snažíme sa ukázať jak málo stačí?

No práve, mne ani nikto nepomáhal sa učiť. Ja som sama s tým musela bojovať. No kamarátky, čo som mala z vyšného, z nižného, tak prišli ku mne a sme si úlohy písali. U nás na takom hokerlíku. A to sme všetké tri písali tam. A to bolo dobre. Naozaj. Naučila som sa celkom dobre. Naozaj, z tej našej školy sú aj inžinieri, aj profesori. A všetko to v takom vyrástlo. V takej chudobe áno.

Škola bola na Frankovej, alebo ste chodili do Starej Vsi (najbližšie mesto) ?

Na Frankovej, pri kostole. Tam je doteraz. Jeden učiteľ bol. Na všetky deti. Presne si nepamätám jak nám rozdeľovali úlohy. Viem že pri tabuli aj po zadku som dostala aj s palicou. Lebo to sa bilo s palicou, to nebolo, že dáš ruku. Ešte som potom doma raz dostala.

Moje kamarátky, to sa také vypestovalo priateľstvo medzi susedami aj vôbec v škole. No a keď som už potom skončila tú piatu triedu, tak nás dali do Osturne (vedľajšia rusnacka dedina). Tam sme chodili ako do meštianky (základná škola). A to sme chodili sedem kilometrov pešo. Každý deň.

Sme mali takého dobrého učiteľa, on nás v takej biede, lebo s námi súcitil, on nám všetkým deťom zaplatil autobus a zobral nás do Tatier, zobral nás na Hrebienok a tam keď sme nastupovali, tak nás všetky nemci, čo tam boli fotili. Jaké sme boli chudobné. Ako sme boli oblečení. Potom sme išli pešo na Skalnaté (pleso), ani neobuté, zmrznuté ale sme boli v Tatrách. To do dneska tomu učiteľovi ďakujem, že ja som prvýkrát Tatry videla. A to som bola z Frankovej. Od domu som Tatry videla, ale nebola som tam. Ako to vybavil, dodnes neviem.

Keď sme šli na Osturňu, to ja som už musela kravy pásť, to už všetko poodchadzalo. Kuba (jej brat) pasol u Křišika, lebo tam bol strýko, požičali nám koňa, tak on nemohol chodiť do školy, lebo odplácal koňa. Ja keď som mala 11 rokov, som už musela sama ísť kravy pásť. 3 kravy aj na celý deň. Dali mi chleba, cukru a jahod si nazbieraj, to bolo všetko na celý deň. Ale nikto sa nestáažoval. My sme sa nemohli sťažovať. My sme ešte jedli, to bola drevenica, ja si ešte aj dneska pamätám, z jednej misky mi všetsai jedli, drevenými lyžicami. No a keď bolo Silvestra, či ja neviem, čo to bolo, Štedrý deň, Cigán zaspieval pod oknom a my sme sa všetsai zľakli. Ešte si dneska pamätám, jak otec povedal "Žeby če porazilo!" (Žeby ťa porazilo!) Ale vieš oni pekne spievali tí cigani. Že pre nás to bolo také slávnostné. Modlili sme sa každý večer pri stole kľačačky. Aj otec aj mama, toto bolo základ našej výchovy. Že my sme nesmeli ísť spať pokým sme sa kľačačky nepomodlili. Keby mi neviem ako bolo, som musela kľaknúť bo by som takú bola zlízla že až. A to bola dobrá výchova. Nie jak teraz. Sa mi nechce ísť modliť večer a de ešte kľaknúť. No ta tak prešlo toto malé detstvo. Dievčatá poodchadzali, Mariena (sestra) odišla, Beta (sestra) odišla na Šmierdzonku (dedina). Ona sa dobre učila a ten dotyčný učiteľ jej chcel zaplatiť celú školu, ale naši ju nepustili, lebo ona sa musela tiež oddávať niekomu. Tak tam potom robila v krčme. Tam sa uplatnila, lebo vedela dobre násobilku. Veľmi sa dobre učila. Mariena odišla do Kežmarku slúžiť ku židovi. Tá mala veľké plus, lebo veľa sa tam naučila. Čo sa týka varenia i všetkého, ona do smrti bola výborná kucharka a pekárka. Z toho dôvodu, že odišla a šupla k dobrému židovi aj do dobrej rodiny. A Beta šupla do krčmy.

Nemala to ťažké u toho žida? Kedy to bolo?

Pred vojnou. Lebo ja si vojnu pamätám. Marena bola najstaršia, takže keď bola vojna, ona už doma nebola. No a Kuba, ten bol vždy taký zázrak. A do dneska odpočívá v pokoji.

Ešte by som sa rada vrátila k škole, Vy ste tam chodili v období, keď nám vzali Niedzicu a Kacwin?

Vtedy to bolo a vtedy sme dostali toho kňaza, a on za to, že bol proti tomu aby sa to rozdelilo, tak sedel dva roky v base a za tie dva roky mu každý deň kvapkala voda na hlavu. Tak ho trestali. On keď prišiel na Frankovu, veľmi ťažko rozprával. Mal úžasné kázne. Ja si dodnes pamätám, lebo ja som kázne vždy rada počúvala. Ako povedal že "Kto ublíži rodičom, tak, aké veľké je more a keď z toho mora sa raz za sto rokov jedna kvapka vyparí, aj tak raz to more zmizne ale trest boží, nikdy nie." Ta ja som sa toho strašne zľakla. (smiech) Ja som nevedela, čo je more, lebo kde uvidíš more. Ale vieš, ako to vštíepil do detí toto?

Mali ste učiteľa v škole, ktorý sa vám snažil vnútiť poľský jazyk?

Nie, my sme sa po slovensky učili. Na to rozdelenie tých dedín si neviem dobre spomenúť. Všetky fotky, čo mám, to mám od toho farára, on tak rád fotil, on bol dekan, naozaj študovaný človek.

No a jak sme na Osturňu začali chodiť, ja už som vedela na bicykli vtedy jazdiť. Tak sme sa priviazali s bicyklami, povrázkami, asi sedem nás išlo a keď sme pri tej kapličke dole spadli a jednému sa zlomil ten bicykel na poli. No ale my sme ho tak priviazali, že sme do tej školy prišli. Na Osturni pri kríži sme mali prvu zastávku ráno a mne tam chlapci písali úlohy, lebo ja som nevedela a nemala kedy, bo som kravy pásala. Keď ja si pomyslím, jak sme pekne sedeli kolo toho kríža, každý otvorenú písanku a mne napísali úlohy. A dobre bolo. A v zime keď bola fujavica, tak aj tak sa chodilo a v lete len keď pršalo, keď sa negazdovalo, lebo sa nedalo a v zime, veď to tak ďaleko bolo, že nás tie Osturnianske matky vzali k sebe vyspať aby sme nešli pešo domov, bo to ďaleko bolo. Aj jesť nám dali, aj na slame sme sa vyspali. Naozaj, ale sme išli ráno do školy nanovo. A naraz prišiel komunizmus.

Ako fungovala škola cez vojnu?

Normálne. Mali sme kríž, modlili sme sa, oni po osturniansky, my po našemu. Ale pred vyučovaním v Meštianke sme sa modlili ale oni nás dosť kamňami bili totí osturňani viete? Nemali nás tak radi. No a takto nám tie roky utekali i naraz prišiel prevrat v 53. a nám kríž zobrali, my sme prišli ráno do školy, kríža nebolo, nemodlili sme sa a učiteľku sme mali z Frankovej. Múdra žena bola, no. Mala v skrini na stene nalepený Leninov plagát. V tých plameňoch. A my sme všetsai sa na to kukali a ja sa pýtam totej učiteľky "A čo to oni sú v pekle, či čo to je?" "Bedžeš čiho! Bedžeš čiho!" (Budeš ticho! Budeš ticho!) Bo ona godala s nami. "To nimozes tak godač!" (To nemôžeš tak hovoriť!) No a už bol komunizmus nasadený tam. Už sme sa nemodlili už to bolo zakázané. No a tam som chodila dva roky. A naraz to zrušili, lebo v Hanušovciach (dedina za kopcom) urobili tiež meštianku, tak nás prešvihli potom do Hanušoviec. A tam sme zase pešo rok chodili. A zas na bicykli. Potom ja už som len kravy

pásla. Potom sme vyhoreli v 1953. tak ani nápad nebolo nikde ísť, lebo potom som chodila po žobraní. Ja som chodila na Ždiar sama 16 ročná z Malej Frankovej cez Magurky(kopec) a do Ždiaru (dedina) a hore na kopci som si nechala vreca, že čo nažobrem, tak si tam vynesiem a strýko z Malej Frankovej povedal, že k večeru tam po mňa príde s vozom a čo si nazbieram, že ma odvezie na Frankovu. No a keď sme vyhoreli, tak my sme nemali kde ísť spať, dy ja neviem, ja som spala pod posteľou u susedov, ja neviem ani kde rodičia spali. Ale potom nás ten dotyčný farár zobral na faru. Tam sme boli rok.

Ako ste žobrali v Ždiari?

Chodila som od dverí, ku dverám, potom pustili na mňa psa viackrát. Keď som si to vedro nazbierala, tak som si ho vyniesla hore, vysipala a vrátila som sa napsať. Povedz, kto by to robil? Ani jedno dievča z mojich kamaratiek neposlali rodičia, tak ako mňa mama poslala. Ja keď si na to pomyslím, tak mi je... A to som celú Osturňu prešla, dvakrát som bola v Ždiari, Matiašovce, Hanušovce, že som nazbierala. Lebo by sme vyhoreli v jeseni, už sme mali zbožie, krásne zbožie bolo. No a to som ráno išla kravy pásť. Jak som bola na Šigle a jak som sa vrátila domov, tak sme začali horieť.

Neviete z čoho?

Na nižnom konci od Kurňavi podpálili stoh slami deti. No a to bol taký vietor ako tu býva. A to mi sme skorej horeli ako tí, čo začali horieť. Ja som vynášala dole a nám strecha horela. No tak som utekala domov, Bože keď si pomyslím, a teraz sviňa, jedenásť prasiat, keď sa prasila, ja som bola pôrodná asistentka, tak ja som všetkým jedenásť vtedy vytiahla z tej svine za zuby. Tie prasiatka boli, také zlaté, už také bábätka boli. No tak teraz och daj zhorieť tam. Tak som všetky do vreca dala a sviňa za mnou, ma chcela pohryzť, tak som ich do záhrady vysypala. Býka sme mali ročného, toho som vytiahla za rohy z maštale aby nezhořel, ta som ho tiež tam švihla. No a čo, modlitebnú knižku som zobrala, tam boli posledné papierové tie peniaze, tak som ju položila pod striešku a tá strieška zhorela prvá. Periny som vyniesla a mama tiež vynášala u Kurňavy (tam, kde to podpálili), priletela, ale my sme už nestihli.

Vaša spomienka z vojny?

Keď som bola malá, ku nám chodili pošedžiť (posedieť) chlapi z nižného konca, traja, štyria chlapi a jeden ujo, ktorý bol v prvej svetovej vojne. A ten nám rozprával zážitky. Tak oni mali kde sedieť, ale ja som nemala kde sedieť. Tak ja som si ľahla pod posteľ v zime na tú dlážku, ale ja som počúvala. Od vtedy mám rada dejiny. Lebo on tak krásne rozprával, v Španielsku a kde bol na tej vojne.

Pamätáte si konkrétny príbeh?

Nie, to si nepamätám, len to ticho, to bolo jake svätá omša bola. Tak bolo ticho, lebo na Frankovej neboli, môj otec nebol vojak. A títo chlapi tiež neboli, čo k nám chodili.

Tak toto bolo súčasťou môjho detstva. Som si ho tak užila s tým. No a potom, keď nebolo kde spať, no tak na peci sa spalo. A to bola najlepšia posteľ tam. Bola najteplejšia. No a tak, keď som mala 11 rokov, už som šla na celý deň za šigle pást' kravy. Na celý deň tri kravy a prišla taká búrka. Môj bratranec Juzek bol so mnou, my obidvaja sme rovnako starí boli. Taká burka prišla, že kravy utekali do lesa. Tak sme sa na taký pňak postavili a obidvaja sme sa chytili a cikali sme si na nohy aby nám bolo teplo, taký ľadovec prišiel. Nebolo východiska, už potom jak prestalo, tak kravy sme pozháňali. No a keď sme šli dole, každý utekal naproti ale ku mne nikto, načo. Veď Helena je múdra, ona tie kravy dovlečie domov. To bolo detstvo, 11 rokov som mala. Malina, Rejkuľa a Cervono, to si dodnes pamätám mená tých krav. Takže také som mala detstvo, no a na to sme vyhoreli. Tak to už bolo po všetkom. Aj napriek tomu, každú sobotu a nedeľu som chodila kostol zdobiť. To bolo moje! Bo dievčatá poodchádzali a my sme vždy kostol zdobili. Tak otec išiel s kravami a ráno a ja som išla kostol zdobiť. Najskôr kvety pozháňať po dedine, aj nedali koľko krát, lebo každý sa teší, že má kvety v záhradke. No tak neviem, či Pán Boh na to pamätá, že som tak slúžila, či nie. (smiech)

Vyhoreli sme, začali sme stavať dom, sa chodilo do Belej po tehly, ráno o tretej som vstávala, nohami som narobila maltu, o piatej som išla kravy pást', pri stavbe ľudia pomáhali, rodina pomáhala. Kubo prišiel po dvoch rokoch na dovolenku, tak otec neplakal, že dom vyhorel ale že čo Kubovi dá. Helena doma jak glupa robila. Tri kravy kým som podojila, som mala čo robiť, vedro mlieka som mala každý deň. Na kontigent sa odniesol, teľa sme mali také pekné, tak sme plakali, bo na kontigent sa odnieslo. Komunistické dary.

Už vtedy boli družstva?

Neboli družstva, Takže som s otcom orať chodila, tri kravy. Keď začali zvonit', kravy zastali sami, aby sme sa my mohli pomodliť. Zbožie sa na chrbtach nosilo hore.

Ešte by som sa chcela opýtať na vašich rodičov, na mojich pra pra rodičov.

Moja mama mala rodičov z Malej Frankovej, tých som nepoznala, pozomierali než som sa narodila. A otec bol z Veľkej Frankovej od Křišika tam od Penxi. Keď otec zomrel, tak som tam chodila ku nim. Takú babku som mala dobrú, hocikedy mi cukru dala, tak som bola také rada. "A chytro skri, aby nevideli!" Moja mama slúžila na fare. Otec tam blízko býval, tak sa dali dokopy, no a tak sa zobrali oni.

Nenarodila sa ich najstaršia dcéra pred manželstvom ?

Mária sa narodila pred svadbou. Farské dieťa bola. (smiech) Oni ani nemali kde bývať, potom tú dreveničku, čo sme my mali, to bola rozprávková. Potom otcova mama im ju kúpila, no a tam potom sme šli bývať, kde sa oni zobrali. Tam sme sa potom my štyria narodili. Ja som to ale nevedela. Mama mi ale hovorila, že keď kúpala Marienu na Malej Frankovej, že bola taka tučná, že sa až potočik dvíhol. (smiech).

Aká bola pra pra babka žena ?

Prísna bola. Ale ja mám kus z nej. Ja nedomyšlím, ale poviem. A to je veľmi zle! Syndrom rýchlej huby. (smiech)

Vraj si tú najstaršiu Marienku tak hýčkala a na ostatné dcéry bola prísna.

Ja neviem, či ma mala rada, keď ma takéto veci poslala robiť. Keď sme vyhoreli všetky matky a ženy chodili po žobraní, ale od nás iba ja som chodila, mama nikde nešla. Ani jeden dom neobišla. A tak ma naučila takej drine.

Nakoniec vaša mama skončila u svojej mamy, tam zomrela?

Neviem, čo sa udialo ale Kuba už vyšikoval mamu. Ale on aj otca. Otec bol chorý na pečeň, on bol vážne chorý, už bol celý modrý. A aj jeho vyháňal z domu. Nemôžem na nich ani pomyslieť. To urobila Hanka jeho žena, oni chceli byť sami. Tak a kde som skončila?

... Po vyhorení som odišla aj ja, lebo kamarátky poodchádzali. Všetko zarábalo, len ja som kravy pásala. Som mala 18 rokov, ja som pásala kravy, stále vrkoče, mašličky, a takto do kostola. A už som pozerala za chlapcami. Už som mala aj nápadníkov takých trošku. Naozaj aj takých dobrých kamarátov z toho, čo mi úlohy písali. Nemohla som ísť z domu, bo trebalo kravy pásť. No tak ja neviem jak to tá mama rozmýšľala nado mnou. Kamarátka od Koščolníka robila v Smokovci, tak ja som od našich vypýtala na Vianoce peniaze, že ju idem pozrieť. Ale ja som si zobrala ja taký malý kufrík, čo sme mali, taký maličký. Nevidela som električku, nevidela som autobus do vtedy nič a cestovala som do Smokovca a aj v Smokovci, som ju našla. Mne Pán Boh vtedy, tak pomohol, že naozaj. Tam som sa vyspala a ja som si šla vlastne robotu hľadať. No a teraz čo, Nový rok ráno, kde budeš hľadať robotu? Ale ja som sa nedala! Ja som nasadla na električku a išla som na Štrbské pleso (Vysoké Tatry). Prídem do Hviezdoslavu, vrátnik kuká na mňa ešte taký opitý, že čo tu chcem? A ja " Som si prišla k Vám hľadať robotu." Taký zlatý bol, naozaj dobrí ľudia boli. Pýtal sa ma "Čo chceš robiť?", a ja že "Čokoľvek budem robiť." Ja som sa už domov nevrátila. On ma poslal do hospodárskej budovy. Tam boli ubytovaný zamestnanci. "Tam sa vyspí a zajtra prídeš do kancelárie." Ja som sa už ani k tej kamarátke nevrátila, ja som sa toho chytila. Tak som urobila a prijali ma do kuchyne riad umývať. Kuchári boli slobodní, taký beťári. Keď varili, sem tam im dačo prihorelo, vždy som zacítila, že čosi smrdí. Tak som utekala, že im dačo horí. A šéfkuchár mi hovorí že

“Helenka ty máš dobrý nos, vieš čo, ty nebudeš riad umývať, ty prídeš ku nám do kuchyne.”
To prešiel rok.

Ste nebola doma za celý rok?

Ani som sa im neozvala, ani nenapísala, nič. Išla som domov, dala som sa ostrihať, trvalú. Prišla som na Frankovú, za tri dni sa otec ani mama do mňa neozvali.

Ako ste zvládala prvé dni? Ved' ste nemali peniaze.

Stravu som mala zadarmo, aj ubytovanie. Bolo to pár korún, čo som dostala ale bolo to pre mňa veľa. Za prvú výplatu som si takú peknú kockovanú sukňu kúpila!

Ako dlho trvalo vašim rodičom, než vás zase prijali?

Potom oni prišli za mnou.

Čo by ste mi povedali o mojej prababke Rozálii, vašej sestre?

Ona išla tam kdesi, tam sa šilo. Nepamätám si, kde bol ten závod. Kým sa vydala.

Ako sa spoznali s mojím pradedom Kubom?

To neviem, oni sa poznali a ja už som doma nebola. Ale svadbu mali peknú. Zima bola! Ľudia, to mali krásnu svadbu. V dreveničke bývali. Stará izba to volali. Zima tam bola, taká maličká izba, Bože môj.

Jak my sme sa všetkým tým prebojovali životom. Ja som musela. Keď som skončila na tej kuchyni, taký maďar bol a ten tak sa za mnou šalel, že ma on od zlosti zavrel do mrazáku. Zato, že som sa s ním nechcela dať do kopy. Mala som tam dobrý plat ale pre toho somára som odišla. Tak som si urobila školu ku deťom, trojmesačnú, taky kurz a išla som k astmatickým deťom robiť, tam som mala o polovicu menej. Bývala som z jednou zo Šumavy na izbičke a šla som k nim na odpust. To som išla pešo, na Šuňavu, pretože som nevedela, ako ide autobus. A ja som zo Štrbského plesa videla Šuňavu, cez polia som rovno išla. Prišla som k nim, vojdem do dvora a Pilat tam stál (budúci manžel). A tam sme sa spoznali, on už vošiel dnu za mnou a už sme nerozišli.

Ako vyzerali svadby?

Chudobná ale bola svadba. Zo Slavkova prišli na voze na Frankovu. Beta sa vydávala dva týždne pred tým, než sme vyhoreli, ešte sme mali taniere požičané a veci a to zhorelo. My sme dva razy vyhoreli.

Čo mali nevesty oblečené ? Kroj?

Babka vaša nemala kroj, normálne šaty, to sa požičiavali. Také obyčajné saténové ale biele. Ja si pamätám jak sme cez dedinu išli, cigáni hrali, mesiac svietil, všetko spievalo, veselo bolo. Vaša babka sa skôr vydávala, lebo keď sme vyhoreli, vaša mama a jej sestra už boli na svete.

Ako sa žilo počas vojny?

U nás nebola vojna. Ale my sme, z Poľska, čo utekali, neviem, či to boli nemci, či čo to bolo. Utekali cez Frankovu smerom na Tatry. Oni sa zastavili aj u nás v našej drevenici. No ale oni mali všecai vtedy. Mama nás vyhnala, lebo sa bála o nás dievčatá, tak nás vyhnavala do Koščeľníka a oni nás dali do pivnice. Tam v pivnici klobásy boli a my sme na zemiakoch spali a tie klobásy sme jedli. To si dodnes pamätám. (smiech) No ale mama ich obslúžila, doktor im u nás vyrezal a vyčistil na lavičke. Ja som tam nebola, lebo ja som to nesmela vidieť. Ich ošetril ten doktor a potom aby mohli ísť ďalej, to bola zima, na Ždiar.

Čo ten Váš brat Kuba?

Kuba chodil po robotách aby zarobil no a on bol dedič, my sme sa všetky zriekli pre neho. Jak glupe. Som ani cent nedostala.

Komu teraz ostal váš rodinný dom?

Kubovi. On zomrel. Tak Hanka je tam. A Jožko ich syn. On si tam už všetko opravuje.

Dopočuľa som sa príhodu s Čarnogurským. Je pravda, že zabil nemeckého vojaka?

Politik. Moja vzdialena rodina. Z Malej Frankovej. Jeho mama bola sesternica mojej mame. Mama vždy naša hovorila, že keď babka chcela dreveničku naspäť predať, že nás vyženie z tamadiaľ. Tak on nám vybavil vtedy v Starej Vsi na súde, že sme tam mohli ostať. On nám pomohol! Veľmi ten Čarnogurský ako otec toho politika. To bol ten starý. Aj on bol právnik. Zastreľil hej a vyniesli ho pod Magurky (kopec), tam ležal potom ten partizán. Biedak zastrelený, a to si ja pamätám. Ja poznám Čarnogurských tak, že ja som bola malé dieťa. Ale Čarnogurský a Vojtaššák (biskup, ktorého chcu vysvätiť) , modlime sa za ňho. On chodil k Čarnogurskému. To boli kamaráti. Kňaz Vojtas bol s nimi tiež kamarát, ten, čo bolo vo väzení. (príhoda, ktorá sa udiala medzi týmito tromi ľuďmi ostane na žiadosť Tety Helenky nezverejnená.) .....Tam bola politika na prvom mieste, takže my sa darmo modlime. My v dreveničke, joj už idú a mali pušky, vyobliekaný...Nám mama zakryla oči dakedy keď išli cez Frankovu.

Láska, bolesť, smiech a viera. Základné piliere goraľov?

Bolesť. Bolelo ma vždy keď som dostala bitku. (smiech) Bolesť bola, keď sme vyhoreli, veď to bolesť najväčšia. Keď ti nezostane nič. Všetky ovocné stromy, my sme mali našu záhradu

zakrytú ovocím. Jablka, hrušky, môj otec mal k tomu vzťah. My sme museli polievať stromy, keď kvitli. Slivky všelijaké. Otec nebol dajaký študovaný ale toto mal v krvi.

Aj napriek všetkému je našou najcharakteristickejšou črtou smiech. Nech bola akákoľvek vážna situácia, vždy sme sa zasmiali, či babka, prababka, Vy, my...

My sme sa vždy smiali a pomodlili sme sa. Aj smiech cez slzy. To máš pravdu. Ešte keď som na Štrbskom plese bola, my sme cestovali z domu na pleso v autobuse, do Hanušoviec pešo, mínus 30 možno, bolo Silvestra. Mama mi upiekla kurča na cestu, my sme to vzadu jedli a kosti sme hádzali z autobusu (smiech) a furt sme sa smiali.

Ako ste vedeli kedy vám ide autobus?

O pol tretej išiel celý život. Išiel do Kežmarku. Tam sme prestúpili na električku, potom sme išli do Popradu a z Popradu električkou na Štrbské Pleso. Raz som išla sama z Frankovej. Ešte nikto necestoval na Pleso a ja sama v električke a ten sprievodca sa pustil do mňa. On by ma bol znásilnil tam. Som vyskočila pred Popradským plesom z električky a išla som pešo až hore kvôli tomu somárovi. Potom ho dali predvolať, aj vyletel z roboty. To bol cudzí svet pre mňa. Myslel že také dievča z dediny sa mu tam vyvalim dakde? Ježišku Svatý. Hovorím "Otvor tie dvere!" To som asi zvraskla, že ma počul ten rušňovodič, vyskočil som a išla pešo. A to som z Frankovej išla zo Silvestra zo zábavy. (smiech) Celý život som bola v kolobehu. Nikdy som nebola zasadená. Tuhý korienok.

Aká bola moja babka, vaša neter, keď bola dieťa?

Ona ma vždy mala rada veľmi. Ja som už odišla potom. Keď bola malá som ju bavila. Taká ona veselá bola vždycky. Aj s dedom. Pospievali si.

Čo Vy a láska?

My, čo sme chodili spolu do školy na bicykloch sme sa rozišli do sveta. A raz sme sa stretli a ten najviac, čo mi úlohy písal, vyštudovaný inžinier. A tak sme sa stretli večer, sme taký kruh urobili, tak sme spievali a tak sme si zaspomínali, a on mi povedal "Vies čo Helena, vies jak jof če miloval? Jof či to nikdy nepovedžol." (Vieš, čo Helena, Vieš jak som ťa miloval? Ja som ti to nikdy nepovedal.) (pousmiate) To bol naozaj človek rozumný. Nevieť ale ani teraz jak sa volá. (smiech) Ja som mala takú veľkú lásku, lenže tiež nás rozdelili. My sme boli chudobný a oni boli bohatí. Zobral si poľku. Jak som si zobrala Piláta. To bola naozaj taká láska, čistá. Už Jožka bola na svete a stretli sme sa vo Svite na ceste. Obedy som brala z jedálne a naraz on, že či mi môže pozrieť do kočiara. Jožka už sedela. Potom sa rozplakal on. Báli sme sa rodičov.

Viete nejakú povesť alebo rozprávku ako vznikla naša Frankova ?

Ja neviem, sama som patrila, ale som nič nenašla. Len som počula že dajakí ľudia prišli na Frankovu, že nemali kde bývať a tam založili Frankovu. Pútnici, čo išli. Rodiny sa usalašili. Keď si zoberiete vedľa Osturňu, tam su rusnaci. Ako sa oni tu dostali? Medzi katolíkov?

Tak ja som sa dopátrala, že v 16. storočí prišli na naše územie valasi- lužickí srbi a už tu aj zostali. Dnes sú z nich gorali.

Čo Vaša sestra Beta?

Bola taká veselá kopa, taká herečka. Ja som ju ale tak nemala rada. Ja som skorej Ruženu mala rada a mamu vašu.

Vy ste jediná sestra mojej prababky, je niekto z našej rodiny, kto je starší a stále medzi nami? Sestra tvojho pradeda. Ona pracovala na fare, keď sme tam bývali vtedy, čo nás farár zobral. Ona so svojim mužom, on bol vojak, si dopisovali, to bola strašná láska. Ona furt o ňom rozprávala. Ja som celé hodiny počúvala. Ona jak varila, tak o frajeroch rozprávala. Ja neviem, či tam aj tá láska taká bola aj keď ona rozprávala. Už teraz ale má demenciu, ona by ti toho veľa nepovedala.

Viera vás nikdy neopustila?

Človek sa modlí, do konca. Ráno o 4 keď sa zobudím, vysielajú ruženec, ja si pustím. Keď si tak v strobe spomenieš jak inak mohlo byť. Všetko by bolo iné.

3.1.4. História mojej goralskej rodiny

História mojej goralskej rodiny je rozvetvená na všetky strany, keďže starí rodičia z otcovej strany pochádzajú od goraľov z poriečia Popradu, z dediny Lendak, a starí rodičia z matkovej strany zo Zamaguria z dediny Veľká Franková. Od mala mi bola bližšia goralská krv zo zamaguria, aj keď tej tvrdej a tvrdohlavej krvi lendackej sa nevyhnem v žiadnej životnej situácii. Pár zábleskov z rozprávania, ktoré ovplyvnili moje detstvo a vnímanie života, si so sebou nosím doteraz.

Pri prababkynom rozprávaní sa predo mnou objavovali rôzne obrazy: napríklad ako deti počas vojny spávali na zemiakoch, alebo ako jej sestra šla 15 ročná sama na Štrbské pleso do Vysokých Tatier na Silvestra opýtať sa, či sa pre ňu nenájde práca. Vtedy to rodičia vnímali ako odchod "do sveta". Prácu si našla, zo začiatku umývala riad, ale mala dobrý čuch, a vďaka tomu sa vyšvihla. Mojej prababky sestra pri vyhorení ich rodinného domu musela prejsť cez Bistrú (jeden z magurských kopcov) do vedľajšej dediny Ždiar, a tam žobrala po domoch, aby mali z čoho zaplatiť opravu. Mala tak približne 16 rokov.

Babka mala len jedny topánky a tie nosila len v kostole a v škole, kam chodila cez kopec pešo a bosá. Muselo sa šetriť. V kostole dievčatá kľáčali vpredu pred oltárom. Tak sa prababka spoznala s mojím pradedom Jakubom, ten hral na trúbku v dychovke. Prababku však jeho rodina nechcela, pretože bola chudobná. Neskôr si z nej doma urobili slúžku. Jej samotná mama ju nemusela a ani jej svokra. Počas druhej svetovej vojny u nás v stodole spali vojaci a prababka sa o nich starala. Spomínala aký boli chudí, doráňaný a s omrzlinami.

Doma sa nehrešilo a nerozprávali sa neslušné slová. Rodičia sa pred deťmi nehádali. Keď babka povedala pred svojím bratrancom škaredé slovo, on to šiel hneď požalovať. Babka od strachu, že dostane bitku, večerala u susedov.

Pradedo sa venoval svojim koňom. Keď chodil domov z poľa s vozom, automatický zastavil pri dedinskej krčme. Prišiel o nohu, psychicky to nezvládol a zomrel neskôr na infarkt. Tak prišla prababka o svojho Jakuba. To sú len kúsiky príbehov, ktoré vykresľujú jednoduchý, šťastný ale aj bolestný život goralský.

“Divadlo môže formovať svoj náhľad na svet tým, že nastolí svoj svet odkrývání. Jsou doby, které k tomu mají blíže. Jsou to doby plné těžkostí a tmy.”- Josef Vinář

Na základe získaných informácií, ľudskej skúsenosti cez príbehy, som začala pripravovať autorské predstavenie “Chudaček”, ktoré je inšpirované mojimi koreňmi.

4. Predstavenie Chudaček

“Všechno, co herec “dělá”, musí dělat pre něco, nebo pro někoho. Herec nemůže jednat bez cíle.”⁴

Cieľom predstavenia je priblížiť kultúru Goral'ov a zároveň poukázať na to, ako tradície mizne, ako to, čo ma formovalo, mi nenávratne uniká.

Práca na predstavení tvorí medzi mnou a cieľom vzdialenosť. Tuto vzdialenosť som prekonala na základe výskumu a vzniku predstavenia Chudaček, aby som svoj cieľ zavŕšila. Cieľ mi taktiež pomohol dosiahnuť transformáciu do postavy.

“Interkulturnosť pomôže líp poznať jejich tradície a vyrovnat sa s nimi...performatívne sa dá pochopiť historie vlastní kultury líp než jinak.”⁵

Názov predstavenia, sa odvíja od môjho priezviska “Hudačková”. Do dnešného dňa je priezvisko Hudaček v goralskej dedine Lendak, odkiaľ pochádza 80% mojej rodiny, jedno z najčastejších priezvisk. Percentuálne je štvrté v poradí. Na druhom mieste je priezvisko Majerčák, čo je priezvisko mojej mamy a jej rodičov, keď bola slobodná. Oba priezviska majú dlhú rodokmeňovú líniu. Počiatok sa datuje v 18. storočí, kedy priezvisko Hudáček znelo “Chudaček”. V preklade je to chudák, biedny človek. Preto sa domovisku odkiaľ pochádzal môj dedo z Lendaku, hovorilo od biedneho, do biedneho.

4.1. Príprava

Po zbere všetkých potrebných materiálov, príbehov, inšpirácií a reflexe môjho detstva prežitého v goralskom prostredí, som začala s prípravami na skúšanie predstavenia Chudaček, vybrala som si niekoľko charakteristických znakov:

goralské nárečie:

Goralské nárečia sú Poľsko-slovenské dialekty z pohraničia Slovenska s Poľskou republikou. Majú síce poľský základ ale ľudia, ktorý ním “godajom” majú slovenské povedomie. Nárečie, odkiaľ pochádzam, zapadá do spišského goralského jazyka (48 obcí), ktorý sa člení na dva nárečia: 1. severná časť Zamaguria (Veľká Franková), 2. južná časť v poriečí Popradu (Lendak - taktiež moje korene) - toto nárečie je viac ovplyvnené rôznymi kolonizačnými prúdmi (slovenské, rusinské a nemecké). Príklady odlišnosti od slovenčiny vo výslovnosti: A sa mení

---

⁴ DONNELLAN, Declan. Herec a jeho cíl, str. 27

⁵ PILÁTOVÁ, Jana. Hnízdo Grotowského, str.174

na O (tráva - trova), v niektorých slovách nie sú mäčkene (máš - mos), T sa mení na Č a O na UO (otec - uočec) a mnoho ďalších.

každodenná práca:

Každý deň sa o 3 ráno chodilo za prácou do lesa. Gazdovalo sa (kravy, kôň, prasatá, sliepky, kačky), ženy sa starali o deti, rúbalo sa drevo, zbierali sa zemiaky...

goralské ľudové piesne:

Ľudová pieseň "Hej guroľ, jo se guroľ" sa stala "hymnou" mojej postavy.

smrť:

Pradedo Jakub bol dobráčisko a srandista od srdca. Dedina naňho doteraz spomína. Zomrel pár rokov predtým než som sa narodila. Bol však jediný z rodiny, ktorý sa venoval divadlu v ochotníckom súbore. Babka (jeho dcéra) spomínala ako sa s ním vždy učila texty. Po 2 generaciach sa v našej rodine objavil divadelník a hudobník (moj brat Jakub a ja).

pasenie dobytky :

V našej rodine sa vždy pásli kravy.

dripšenie sena:

Seno sa po zbere skladovalo v stodole a aby sa ho tam čo najviac zmestilo, tak sa dripšilo, tzn. že sa naň skákalo z výšky a udupalo sa.

viera a kostol:

Viera v Boha je neodlučiteľnou súčasťou našej rodiny. Pomáha nám prekonávať ťažké chvíle a dáva nádej do budúcnosti. Kostol je miestom, kde odovzdávam všetky radosti a bolesti (svadba, pohreb, krst, birmovanie, prvé prijímanie).

topánky:

Topánky boli vždy jednou z najdrahších vecí, ktoré dievčatá mali. Každá mala len jeden pár, ktorý sa nosil do školy a do kostola. Museli sa šetriť.

vojna:

Vojna goralský kraj tragicky nezasiahla. Naopak sa ľudia o vojakov, ktorí prechádzali goralskými dedinami, starali a ošetrovali, aby mali silu ísť ďalej.

Po prvom stretnutí s dramaturgom, kde som ho oboznámila s kultúrou, príbehmi a vyššie zmienenými znakmi goralov, sme sa zhodli, že si mám vybrať iba 5 znakov a s nimi pracovať. Stali sa z nich piliere, od ktorých som sa mohla odraziť: **Zemiaky** (symbol vlastného

živobytia), **seno** (symbol okolitej prírody), **pasenie dobytku** (symbol súžitia so zverou), **Kostol** (symbol viery), **topánky** (symbol chudoby).

4.2. Tvorba

Ďalším krokom v procese bolo rozvrhnutie týchto pilierov do skúšok. Na jednu skúšku som si vzala jeden pilier a ku každému som sa snažila pristupovať osobitným spôsobom a hľadala som formu, ktorá je pre daný pilier špecifická.

Začala som improvizáciou na pilier zemiaky, ktorý je spojený s prírodným elementom hĺnou. Tou som si vypchala oblečenie, aby sa z mojej malej a trošku bacuľatejšieho postavy stala ešte viac guľička. Skúšala som takto prechádzať priestorom a klaunským spôsobom reagovať na to, ako mi pri jednoduchom pohybe, akou je chôdza, vypadáva hlina spod oblečenia a moja postava sa zmenšuje. V niektorých častiach hĺny som mala ukryté zemiaky a nikdy som nevedela, kedy mi vypadnú. Snaha zdvihnúť ich zo zeme bola so širokou postavou obtiažnejšia.

V tom období sme sa na rannej hodine pre magisterské ročníky, venovali naším magisterským predstaveniam. Každú hodinu jeden z nás, mal prísť s princípom, ktorý skúma pri tvorbe svojho predstavenia a viesť danú hodinu. Ja som priniesla 3 balíky hĺny, pripravila som pomocou paravanov dva "domčeky, kde sa každý z mojich spolužiakov mohol zatvoriť. Spolužiakov som pri meditačnom cvičení vrátila pomocou spomienok späť na miesto, kde sa v detstve cítili najbezpečnejšie. Priviedla som ich do ich domčekov, vysypala tam hlinu a požiadala som ich aby si to miesto pomocou hĺny postavili. Počas procesu som ich dostávala do situácií, kedy nevedeli, ako majú reagovať a tak reagovali prirodzene. Napríklad som si sadla uprostred ich bezpečného miesta a len som sa na nich pozerala. Jeden spolužiak sa začal túliť a druhý ma vykričal, že som mu to zničila. Po zemi som im poslala zemiak. Jeden ho začal jesť a druhý ho rozštiepil. Pri finálnom feedbacku sme sa všetci traja zhodli, že miesta, ktoré zobrazili a kde sa cítili bezpečne, nám už nepatria, neexistujú, alebo sú plné bolesti. Umocnili vo mne myšlienku, ako veľmi dôležité je v mojom predstavení poukázať na stratu.

Ďalším pilierom bolo seno. Predtým, než som so senom začala pracovať sama, som prišla na hodinu nášho tréningu s vrecom sena a pred každého svojho spolužiaka som ho vysypala. Potom si so zavretými očami vybrali jeden z papierov, na ktorom bola goralská pieseň aj s notami. Každý si náhodne vybral jednu z nich a mal čas na to, aby si ju prečítal. Text piesne bol pre nich nezrozumiteľný. Požiadala som ich, aby si zapamätali émociu a ich vlastný preklad piesne, o čom si myslia, že asi tá daná pieseň je. Z piesne si mali vybrať 3 slová. S kopou sena mali znázorniť ich prežitok a zakomponovať 3 vybrané slová. Ponúkli mi

materiál, ktorý som neskôr, s ich dovolením, v predstavení použila. Ich činy mi evokovali plač (seno, ktoré padá z očí), majetníctvo (rozdelenie a usporiadanie kopiek sena) a strach, že to seno zmizne (snaha všetko seno objasť rukami).

Na sále som so senom začala improvizovať ako so symbolom stále prítomných koreňov. Na podlahe je po celý čas. Zo začiatku som pracovala s tým, že sa ho snažím upratať (nie je možné sa ho úplne zbaviť), neskôr som ho prijala ako partnera na javisku, ktorý bude prítomný počas celého predstavenia (zastával čistiaci prostriedok, ktorým som utierala mokрую podlahu, čistila si nohy, zhromažďovala ho na jednom mieste ako majetok...). Pomocou vreca plného sena, a špagátov, ktorými som v rôznych miestach vreca zviazala, som vytvorila mužskú postavu. Pri tvorbe tejto postavičky som sa hrala s pohybom dripšenia sena. Mužská postava mala v predstavení symbolizovať vysnívaného muža, vojaka ktorý odkazoval na vojnové obdobie a prechod vojsk cez naše územie. Nemal odrážať skutočnosť, ale fakt, že som si ho vytvorila ako odkaz na moju samotu. Predvádzala som sa pred ním ako viem tancovať, že je to môj milý a že si ho chcem vziať. Keďže práca s týmto objektom bola ťažká a nedôveryhodná, po čase som si uvedomila, že ho môže nahradiť skutočný človek z divákov a ponúkne mi to priestor pre improvizáciu a klaunský charakter. Začala som pracovať s mužským goralským klobúkom, aby som dala najavo, že môj budúci chlap musí byť goral, aj keby som ho to mala naučiť! Pri každej akcii so mnou na javisku bude mať vybraný divák na hlave goralský klobúk.

K pilieru pasenie dobytky na lúke som si zámerne vybrala len jeden kravský zvonec. Jeho pravidelným zvukom, ako keď kravy idu po dedinskej ceste na pašu, som divákov chcela odprevadiť do vedľajšieho foajé, kde by sa rozdávala borovička a chlebík s bryndzou. Pripomínalo mi to pasenie dobytky, preto som uvažovala, či to divákov veľmi neurazí.

U pilieru kostol a viera, som bola veľmi opatrná. Prvá vec, ktorá mi napadla, bola svätá omša. Nechcela som však popisne navodiť jej atmosféru, ale prirodzenou udalosťou sa dopracovať k viere. Vrátila som sa k zemiakom. Spomenula som si na prababkin príbeh ako počas vojny spali v pivnici na zemiakoch, zatiaľ čo jej mama nad nimi v izbe ošetrovala vojakov. Hľadala som ale spôsob, ako pracovať s atmosférou, ktorú vtedy ona a jej sestry zažívali. Bola vojna a niektorí ich známi vo vojne zomierali. Ten pocit som si nevedela navodiť. Vrátila som sa teda do obdobia pred pár mesiacov. 2.10.2022 tragicky zahynul môj priateľ z domova. Keďže sme spolu strávili celé predchádzajúce leto, bolesť a neprávosť ma neopúšťa doteraz. V tom období som nevedela ako sa s tou skutočnosťou zmieriť. Na hodinu tréningu som teda prišla s pohybovým princípom, kedy je centrum položené na zemi a končatiny sú stále nad zemou. Cítili sme sa, akoby sme boli nikde. Mohli sme to prirovnať k spánku, pádu alebo bolesti. Po 20 minútach improvizácie, sme sa o tomto princípe začali rozprávať. Nemusela som spolužiakom povedať, čo bol môj zámer. Sami sa pri tom cvičení cítili, ako keď človek

odíde a čaká, čo s ním bude ďalej. Na základe tejto improvizácie, ktorú som natočila, som vybrala určité prvky a vytvorila z toho choreografiu, ktorú som neskôr predviedla na festivale PAN. Tým som našla spôsob, ako pracovať s pocitom nocovania v pivnici na zemiakoch, zatiaľ čo vo svete je vojna. V takýchto chvíľach sa ľud obracia k Bohu, preto som prirodzene z choreografie prešla ku kľačaniu na kolenách v kostole.

K pilieru topánky, som sa už nedostala. Od začiatku som mala v pláne tvorbu klaunského predstavenia na tému mojich koreňov. Goralí sú tak trochu pre mňa blázni a klauni. Po konzultácií s dramaturgom, sme však prišli k záveru, že týmto spôsobom sa ku klaunskému predstaveniu nepriblížim. Po celý čas som základné piliere goralov ukazovala a nedala som si priestor pre hru, ktorá je pre klauna zásadná. Preto sme zmenili taktiku a začala som tvoriť najprv svoju postavu - Klaunka Rozka.

4.3. Práca na postave

Pri tvorbe postavy je dôležité mať inšpiráciu a z nej čerpať všetky fyzické, verbálne, neverbálne, autentické ale aj reálne aspekty.

“...vžíváním se do určité dramatické osoby, instinktivním vnitřním napodobením jejich postojů, pohybů i mluvy.”⁶

Otakar Zich vo svojej knihe Estetika dramatického umění opisuje hereckú postavu ako útvar dvojitý, primárne fyziologický, sekundárne psychologický. Oba tvary však nie sú navzájom nezávislé, naopak veľmi úzko späté, a to tak, že každému elementu zo súboru fyziologického odpovedá určitý element zo súboru psychického. Fyziologický komplex je preto primárny, pretože je špecifikom hereckého umenia. Herec kombinuje obe cesty, aby dosiahol tú alebo onú charakteristickú vlastnosť postavy.

Pri tvorbe hereckej postavy v autorskom predstavení z prostredia mojich koreňov, bola pre mňa východiskovým bodom vizualizácia tamojšieho ľudu. Nielen z historických fotografií, ale hlavne z mojich prvých spomienok. Obraz prarodičov ako sedia na svojej celoživotnej posteli, obraz mamy ako kľačí na kolenách a umýva ručne podlahu s handrou, obraz otca pod kopcom ako sa vracia z celodennej šichty, špinavá taška od malty mu visí na jednom ramene, aby sa mu druhou rukou lepšie fajčila posledná cigareta než prekročí prah domu, obraz skupiny smejúcich sa žien pred obchodom, obraz chlapov v zahmlenej krčme, ktorý mám pred očami stojac pri výčape a čakajúc na čapované pivo do džbánu pre dedka, sused,

---

⁶ ZICH, Otakar. Estetika dramatického umění. str.107

ktorý práve prechádza okolo domu s koňom zapriahnutým do dreveného voza s kopou sena, za ktorým sa už od lúky tiahne senistá cesta, obraz susedy, ktorá na dvore čistí zemiaky..... Prvé spomienky máme s tými najbližšími ľuďmi nášho detstva.

Východiskom pre konkrétnu prácu na javiskovej postave môže byť akýkoľvek detail, ku ktorému sme dospeli. V mojom prípade, antropologickým a výskumným prístupom k domácejmu prostrediu, od ktorého som sa odtrhla.

4.3.1. Gestá postavy

Babka, prababka a prapateta, sa stali mojou inšpiráciou pre postavu. Pre svoj tuhý korienkom, zavalité telo a hlasný smiech, tvrdý život, bosé nôžky, požiar, smrť, škola cez kopec, spanie na zemiakoch, cikanie do sena, dobrý čuch, nebojácnosť ísť "do sveta" za prácou, viera v Boha, vernosť mužovi, dodržiavanie tradícií, pracovitosť, žiadne sprosté slová a nekonečná radosť z obyčajného života. To všetko sa ku mne dostalo cez ich rozprávanie príbehov a zážitkov, keď boli v mojom veku.

"...materiál, z něhož herec synteticky vytváří své dílo, skládá se z elementů dvojitých,...prvku fyziologického s korespondujícím psychickým."⁷

Rodinné čiernobiele fotografie z prapra tetinej zbierky mi pomohli pri hľadaní fyzickej prítomnosti mojej postavy na javisku: Babičkin palec na pravej ruke zakliesnený medzi jej zubami pri úpornom pohľade na niečo, čo skúma; držanie prapatetiny ruky, ktorá zvierajú svadobnú kyticu pred kostolom; náklon usmievavej hlavy prababičky pri rodinnej fotografii so svojimi dcérami; mnoho starých fotografií mojej mamy, ktorá má rozsiahlu zásobu výrazov svojej mimiky. Pri skúšaní gest, postojov a výrazných charakteristických prvkov osôb z fotografií, sa mi postoj postavy začal postupne objavovať sám a získal svoju autenticitu žien v našej rodine.

4.3.2. Hlas

"Ze stanoviska technické představy, jsou složkami herecké postavy kostým a mluva..."⁸

Spevavý hlas sa goralským ženám formoval na poliach a stráňach, kde hrabali seno alebo zbierali vypestované plody, najmä zemiaky. Spevom si tak krátili si tak dlhé chvíle pri práci. Tieto piesne boli inšpiráciou pre hlasové prejavy postavy. Pre väčšinu divákov je ťažké goralskému jazyku porozumieť a ešte ťažšie ho vysloviť. Preto sa postava snaží vecne a

---

⁷ ZICH, Otakar. Estetika dramatického umění. str. 141

⁸ ZICH, Otakar. Estetika dramatického umění. str.126

pantomimický vysvetľovať význam slov, na základe čoho sa prejavuje ako klaun. Potrebuje aby jej diváci rozumeli, chce aby sa ten jazyk naučili a aby nezanikol. Preto sa rozhodla vysúpiť pred publikum.

“Postava prichází ze světa se svou vlastní řečí, ve svém vlastním vypovídání.”⁹

4.3.3. Chôdza

Goralský kraj je predovšetkým folklórny. Prevažujú kapely (v minulosti hlavne dychovky) a tanec. Nielen tanec v súboroch, ale prevažne tanec na svadbách, oslavách a dedinských zábavách. Preskakovanie z jednej nohy na druhú, prinožovanie, húpavý pohyb a neskrotná rýchlosť točenia sa po parkete, mi pomohli pri vizualizácii rytmu postavy pri práci, či pri obyčajnej chôdzi. Odkedy si pamätám, môj otec ma vykrúcal po parkete osto šesť. Hrde vzpriamený s úsmevom na tvári. Nie malú časť tanca som strávila nohami vo vzduchu. Keďže som za posledných 25 rokov podrástla o jeden celý meter, je tomu tak dodnes.

Príhoda, ktorá bola odrazovým mostíkom pre akciu mojej postavy:

V predvečer Turíc zo soboty na nedeľu slobodní mládenci stavajú “moje”. “Moj” je názov pre smrekovec, ktorý sa postaví pred dom slobodného dievčaťa. Čím vyšší, tým lepšia reklama pre mládenčov. Vysoký stromček, zbavený konárov a kôry, pričom horná časť zostáva zachovaná. Každá slobodná dievčina ho dostane. Tá, ktorá je zasnúbená, dostane k nemu aj veniec. Takýmto spôsobom mladým dievčatám chlapci prejavovali sympatie. Z toho sa mohla dievčina tešiť a byť pyšná, s ňou aj celá rodina. Ohrávanie májov sa dialo prvý alebo druhý deň Turíc. Chlapci na voze idú od domu k domu. Sú pohostení, dievčatá vyparadené a tancuje sa na ulici pred domami. Ohrávanie je vždy spojené so živou ľudovou hudbou.

Ja som mala možnosť to zažiť jeden rok. Vybral si ma ten najvyšší z dediny a tak som pretancovala celý deň nohami nad zemou v jeho náručí. V rukách dvojmetrového goral'a s klobúkom som vyzerala ako bábika pre deti. Dodnes sa na tom dobre zasmejeme.

Pocit ľahkosti, ktorý cítim v centre a nohách pri pohybe po javisku, čerpám z pocitu, ktorý cítim pri tanci na rodinných oslavách. Rýchly a nízky skok postavy medzi výstupmi, ktorý je charakteristickým prvkom fyzickej komunikácie postavy, je ľahký a čo najtichší. Také bolo vždy moje pristatie na podlahu po tanci.

Ako som spomínala, významným umeleckým vyjadrovacím prostriedkom pre goralov je tanec. Ako tvorca autorského predstavenia z tohto prostredia využívam základné tanečné ľudové kroky ako formu časti chôdze pre postavu. Moja postava nie je profesionálny tanečník, čo nie sú ani ľudia z tohto kraja. Vo svojom tele však majú citlivý vnem pre rytmus a radosť pri

---

⁹ VINAŘ, Josef. Herec je svou vlastní možností. str. 233

rýchlom pohybe. Sú ovplyvnení prírodnými živlami a ručnou prácou v tomto kraji. Od počiatku až do dnešných dní si základné potraviny pestujú a zaobstarávajú sami na svojich poliach a záhradách. Zber zemiakov, kosenie trávy a následné hrabanie, pranie prádla v potoku... Základom každej ručnej práce bol rytmus, nielen fyzicky ale aj rytmus pesničiek, ktoré si obyvatelia pri práci na poliach spievali. Ich život a telesná fyzickosť je herecký inšpiratívna. Pohyb s pocitom tiaže (zem), ľahkosti (trhanie husých perí), splývavosti (s prírodou) a výbušnosti (búrka, ktorá rýchlo prehrmí a znova je modrá obloha). Zároveň aj rytmizácia a dynamika pri už spomínaných činnostiach. "Keď uvažujeme o rôznych formách pohybu - ak už z oblasti divadla, tanca alebo aj športu, je nápadné, že veľké množstvo pohybových prejavov vyjadruje prírodná skutočnosť - tvory, rastliny a živly. Silnú divadelnú pôsobnosť si vysvetľujem tým, že je to jedna z ciest, ktorá nás približuje k roztrhaným koreňom našej prírodnej podstaty."

Keďže sa všade chodilo s holými chodidlami na boso (na pole, pásť dobytok, hra na dvore, cesta do školy...), moja postava je väčšinu času s obnaženými chodidlami a kolenami. Topánky sa nosili len v nevyhnutných prípadoch, ak bola vonku zima, do kostola, v škole a pri dôležitých záležitostiach (doktor, notár, pytačky, svadba...)

Chôdza je mojím spôsobom istá forma hmatového vnímania podlahy chodidlami. Spôsob našľapovania na rôzne časti chodidiel.

Charakterové vlastnosti postavy prirodzene vychádzajú z charakteristických znakov gorskej spoločnosti. Uzemnenosť, hrdosť, otvorenosť, veselosť...

Uzemnenosť a tvrdosť ovplyvňuje okolitá krajina a príroda. Každá rodina má svoje políčko, roľu, lúku alebo les v okolí. Je to majetok, na ktorom musia pracovať. Nikdy nekončiaca práca so zemou zatvrdzuje ruky, zašpiní oblečenie, berie čas, formuje telo a hlavne produkuje úrodu a živobytie pre rodinu. Uzemnenosť v zmysle charakteru postavy je vyrovnanosť s okolitým životom a stáťe nohami pevne na zemi. Termín uzemnenosť je známa aj v našom svete fyzickosti. Preberá význam slova do pohybu nôh. Jednou z pomôcok ako získať do svojho tela uzemnenosť, je cvičenie s neutrálnou maskou, kedy sa z herca pod maskou, stáva jeden zo štyroch elementov, zem. Nohy sú pevne spojené so zemou, vizualizujeme si naše korene, ktoré nám vychádzajú z nôh až hlboko do pôdy. Dodávajú nám energiu a impulz, z ktorého vychádza pohyb do celého tela. Uzemnenosť nôh pomáha pri držaní balancu a koordinácii tela v priestore. Pohyb je pevný, telo kompaktné, pomalý uvedomelý pohyb v priestore, prítomná rezistencia z okolitých objektov a zároveň udržiavanie ľahkosti.

4.3.4. História postavy

Tvorba histórie mojej postavy mi pomohla pri podtexte počas hrania na javisku. Rozka vie, prečo má potrebu v predstavení rozprávať o svojich predkoch, ukazovať tradície a predávať

jazyk ďalej. História mojej postavy Rozky pozostáva z jednoduchého života na vidieku. Je to najmladšia dcéra z 12 detí (moj dedko pochádzal z 12 detí), starší súrodenci odišli do sveta. Sestry sa vydali, bratia odišli za prácou, so svojimi rodinami si postavili domy. Všetci odišli do mesta. Rodičia sú už v pokročilom veku a moja malá Rozka sa stará o všetky práce okolo domu a dobytku. Postupne si uvedomuje, že je poslednou goralkou a snaží sa zachrániť tradície a zvyky.

História ovplyvňuje Rozkyn Charakter. Jej vzdelanie pozostáva zo základnej školy, potom už len pásala kravy. Pasie a stará sa o domácnosť. V predstavení je v miestnosti, ktorú veľmi dobre pozná. Je to jej kutica v stodole, kde trávi svoje jediné voľné chvíle. Snaží sa nájsť oporu, blízkosť a tak trochu niekoho, koho môže komandovať. Hlavne niekoho, kto ju bude mať rád a s kým môže pokračovať v rodinných tradíciách a rodokmeni. Jej motiváciou je divákov naučiť goralský jazyk, kde poukazuje na to ako jej záleží, aby tento jazyk nezanikol. Je trošku neodbytná a rázna. V kútiku duše, však šťastná, že ju niekto počúva.

4.3.5. Emócie a charakterové vlastnosti postavy

Emócie, ktoré sú pre moju postavy charakteristické sú jej samotným motorom a ovládajú reakcie na daný problém alebo situáciu. Tie vznikli na základe mojích charakterových vlastností, ktoré majú neodlučiteľnú spojitosť s koreňmi goralov, sú dedičné a majú kolektívne vedomie. Tvorba klaunky mi tieto emócie pomohla nafúknuť a oprieť sa o nich ako o základný kameň javiskového výstupu. Tieto emócie mi pomáhajú k čistote klaunskej naivity a hravosti.

Radosť. Princiipiálna emócia. Nielen u mojej klaunky, ale v klaunskej hlave obecné. Radosť klaunom prichádza na javisko, alebo sa objaví počas problému, kedy ho nezmyselne vyrieši v nádeji že tak je to správne, v niektorých prípadoch ju môže klaun aj odmietajúť. Vo všetkých aspektoch je tam však prítomná. Dôkazom je odraz diváka, ktorý v tých lepších prípadoch sa smeje a pociťuje samotnú radosť na vlastnej koži.

Národ goralský bol odjakživa veselý. Aj napriek prekážkam naprieč storočiami. Pocit šťastia z obyčajných, jednoduchých životných radostí ho drží nad vodou. Radosť z dobrej úrody, z narodenia dieťaťa, na svadbách či večer pri pohári s kamarátmi od detstva. Nekontrolovateľný, úprimný a hlasný smiech je u mňa jednou z najvýraznejších charakterových črt. Pocit šťastia ktorý pociťujem pri smiechu, alebo keď sa mi podarí splniť akúkoľvek maličkosť, transformujem do motora môjho klauna, ktorému záleží na dodržiavaní tradíc a pamiatky. Reálne sa ako postava Rozka nesmejem, držím si prísny prístup k divákovi a pocit smiechu v mojom vnútri je len pre mňa ako herca motorom.

Zlosť. Keď ju klaunka prejaví, je to komické kvôli postaveniu, ktoré v spoločnosti má a hlavne pre jej drobnú postavu a tenký hlas. Goralské dievčatá sú z mäsa a kostí a nízkej

postavy. "Dobrého veľa nenarastie", tak sa utešujú ženy v našej rodine. Aj napriek tomu, že žijeme v dobe v akej žijeme a všetci sme rovnoprávny, malé ženy často okoloidúci známy neberú vážne. Neohľadupnosť z okolitého sveta je niekedy neprehliadnuteľná. Najmä v zamestnaní pri práci s cudzími ľuďmi, ktorí ma nepoznajú, je nerešpekt do neba volajúci. Prichádza to teda vo väčšine od veľkých a zavalitých chlapov. Pokiaľ ma vytočia do nepríčetnosti a ja nežiaduco prejavím svoj hnev, pozerajú na mňa ako na malého škriatka, ktorý na nich nedosiahne a piskľavým hlasom im vysvetľuje pravidlá, ktoré sú im iba na smiech. Preto moja postava aj keď je malej postavy, sa snaží byť veľkou a všetko chce perfektne zvládnuť.

Smútok. V kútiku duše ju však sprevádza. Smútok za nedosiahnutým cieľom, smútok za rodinu, ktorá je vo svete, smútok za blízkymi osobami, ktoré už odišli do večnosti a smútok zo samoty. Bolesť a strata je súčasťou každého človeka, gorali by bez svojej viery v Pána Boha zvládali útrapy života omnoho ťažšie, než ich zvládajú dnes. Tým sú výnimoční, svojou silnou vierou a silou pokračovať v živote ďalej, aj keď s "odtrhnutým kúskom srdca".

Moja babička vždy plakala, keď som odchádzala po víkendy stráveným s ňou, späť do mesta a do školy. Nikdy som nevidela moju mamku tak plakať, ako keď ma nechala v Prahe na stanici na začiatku môjho štúdia a domov sa vrátila bezo mňa. To som zdedila po ženách nášho rodu. Smútok je jednou z mojich najsilnejších vlastností. Smútok spojený s plačom a niekedy prehnaná citlivosť. Keď to príde, neviem to zastaviť. "Scénická postava a ja jako identická tvůrčí osobnost jsou spjati poutem sounáležitosti."¹⁰

Hrdosť spojená taktiež s tvrdosťou a hlavne s tvrdohlavosťou, je silnou stránkou ale niekedy obrovskou nevýhodou mojej rodiny a našich blízkych. Táto vlastnosť je silou ale aj prekliatím. Moja hrdosť mi nedovolí prijať rady, ktoré mi môžu pomôcť. Zároveň ma moja hrdosť chráni pred pádom.

Goralský kraj si prešiel obdobiami, kedy sila, bolo to jediné, čo mu zostalo. Hrdým sa stal práve vďaka prežitiu. Vždy to bol chudobný národ. Aj keď žil pod Tatrami, nechodili do nich často, pretože na to neboli peniaze. Stačili si aj s tým málom, ktoré mali. Vážili si toho viac. Mnoho nadaných a talentovaných ľudí si nemohlo dovoliť štúdium a tak ostali sa starať o domácnosť, dobytok alebo pracovať v miestnych inštitúciách (pošta, obchod, krčma, družstvo, fara...). Pri rozdeľovaní tohto kraja a odobratí slovenských goralských dedín na poľskú stranu, obyvatelia bojovali proti neprávosti. Cítili sa byť hrdými slovákmi aj napriek svojmu jazyku, ktorý sa podobal viac poľskému jazyku. Čas a doba sa posunuli o storočie ďalej, ale ľudia nezabudli. Dodnes rozprávajú príbehy a deti sa učia o svojich predkoch. Sú hrdí na svoj národ. Hrdosť dodala odvahu ale aj vzala alternatívnu myseľ. Hrdosť podporuje jednoduche

---

¹⁰ VINAŘ, Josef. Herec je svou vlastní možností. str. 240

zmýšľanie, ktoré niekedy stačí, ale okolitý svet mu nerozumie. Vďaka hrdosti sa starajú len o svoju vlastnú rodinu a blízky, okolitý svet si môže robiť čo chce. Kvôli hrdosti sa moja postava nechce vzdať svojho domova a odísť do sveta ako jej súrodenci. Kvôli hrdosti, sa nehanbí a nebojí. Hrdosť jej dodáva odvahu. Odvahu v pokračovaní svojej rodiny a svojich koreňov.

Jedna z vlastností, ktorú veľká časť goralov postráda, je otvorenosť. Otvorenosť v zmysle slova "prijímať". Niekedy mám pocit, že chcem zostať zaseknutý v mentálnom položení, ktoré im nedovoľuje akceptovať aspekty novodobého a "moderného" sveta. Stretávam sa s alergickými reakciami na vetu "Doba sa zmenila", "Svet sa zmenil". Nie je to zlé, ani dobré. Pomáha im to zachovávať chladnú hlavu ale na druhej strane, pri vyhrotených situáciách, to vedie k ortodoxnosti, nenávisti a agresii. Tie roky "odtrhnutia" z domova, ma naučili túto zakorenenú vlastnosť ovládať. Možno to bol jeden z dôvodov, pre ktorý som sa, ako mnoho ďalších mladých goralských ľudí, nebála a rozhodla odísť "do sveta". Pre moju postavu to je jedna z vlastností, ktorá jej nedovolí odísť.

Aj napriek všetkým vlastnostiam, útrapám, konzervatívnosti, sú vždy veselí. Dedinami, domami, lúkami a ulicami sa šíri smiech oveľa častejšie než plač a vzlyky. Sama si nepamätám vo svojom živote deň, bez smiechu. Aj v tých najťažších dňoch a životných skúškach, ma sprevádzal aspoň kúsok smiechu. Na kare (posedenie v kruhu najbližších po zosnulom) po pohrebe, sa ľudia nebránia smiechu a krásnym spomienkam. So smiechom sa všetko zvláda oveľa ľahšie, k tomu ma viedli nielen rodičia, ale aj moje okolie. Formovali vo mne "veselú kopu".

Paradoxom je, že som odjakživa nechcela byť "šašo". Od začiatku štúdia herectva, som viac inklinovala k poetickým a dramatickým žánrom. Do momentu, kedy mi cestu skrz kľanéria. A ja som sa do nej zamilovala. Vybrala si ma úplne sama. Tá detská duša, ktorá ma nikdy neopustila, mohla znova vyplávať na povrch. Milujem hry! Milujem sa smiať! A hlavne milujem rozosmievať ľudí! Zlepšiť im deň. Objavovanie klauna, je pre mňa jednou z najťažších a najkrajších ciest, po ktorej práve kráčam. Postava mojej malej goralky je ženský klaun, ktorý ešte len uvidí svetlo sveta. Nebojí sa risku a jej hlavnou objektívnou úlohou je rozdávať veselosť.

4.3.6. Kostým postavy

"...ten, kdo jevištní postavu představuje, herec, je sám člověk, musí být v tom případě charakteristika postavy přesunutá víc na oděv..."¹¹

---

¹¹ ZICH, Otakar. Estetika dramatického umění. str. 126

Kostým postavy je dobový, zároveň vizuálne prispôsobený súčasnosti. Inšpiráciou pre odev postavy, ktorý sa počas predstavenia mení, je čistota. Biela farba prevyšuje farebnosť a ornamentálnosť. Čierna farba je súčasťou konkrétnych spoločenských akcií (pohreb).

Každá goralská dedina je oddelená farbami serdoka (kožuch), ktorý vyrábali z ovčej kože a bukovej kôry. Na pleciach je vystrihnutý tvar cibule a farba nití. U nás to bola tyrkysová, hráškovovo zelená a červená. Nosil sa v zime aj v lete. V zime vlnou dovnútra, aby hrial a v lete kožou dovnútra aby chladil. Dievčatá nosili sukne, pod ktorou bola spodnička s čipkou, na tom krojovaná zástera, jemná košielka, na tom l'ajblík (vestička, tenký sveter) a vlasy zapletená do vrkoča, pokryté ornamentovou šatkou (hustecka), aby im nenapachli vlasy od dobytky pri rannom dojení kráv. Častokrát dievčatá po ranných domácich prácach, chodili do školy a pach dobytky bol výrazne cítiť najviac z vlasov.

Kostým mojej goralskej dievčenskej postavy pozostáva z:

Kydľa- v preklade sukňa. Evokuje však skôr spodničku. Tú som použila ako spodnú časť odevu postavy. Spodnička je obecné vždy biela, je to časť odevu, ktorý je vždy skrytý a intímny. Dievčatá nosia len spodničku v lete pri kúpaní, keď sú samé (pri domácich prácach a na poli), alebo v nich spia. Končí nad kolenami, takže nie je vhodná do kostola a v mužskej spoločnosti.

Hustecka- v preklade šatka na hlavu. Ľudové ornamente- kvety, zdobia šatku rôznymi farbami. Na každú príležitosť majú dievčatá inú. Keďže vlasy boli zahalené, hustecka mala funkciu dnešných účesov, strihov a farbených vlasov. Existujú aj jednofarebné, najčastejšie čierne, ktoré sa nosili na pohreby a do kostola. Aj napriek tomu, že ženy majú dlhé vlasy, museli byť kvôli každodennej práci zahalené.

l'ajblík- v preklade vestička, tenká látková bundička alebo svetrík. V prípade postavy, má na sebe jednoduchý súčasný biely svetrík s krátkym strihom nad brucho. Kvôli vysokému sedu sukne, sa nosili krátke košielky a l'ajblíky s krátkym strihom.

Topánky hrajú rolu nenaplneného prania odísť. Obyčajne čierne poltopánky na primeranom nízkom podpätku si postava nikdy neobuje, aj keď po tom túži. Klaunka ich dostane ako dar od svojho ženicha. Do konca predstavenia si ich však neobuje, po dome ich nosiť nepotrebuje a kravy na pašu šiel pást' jej manžel (divak z publika). Vystaví ich na viditeľné miesto, z ktorého ju provokujú aby si ich obula a vyskúšala.

Pri svadobnom obrade postavy má na sebe moderné krátke biele šaty s ľudovým vzorom.

“Pohyb, gesto, gestikulace, rozmanité druhy chůze a různé “tělesné úkony”- jsou aktivitou “existencie”. Tedy se vykonávají tak, že se aktivně, činně vztahujeme ke světu, kterému nějak rozumíme, který nějak chápeme v určité jednotě smyslu a významů.”¹²

4.4. Fixácia predstavenia

So všetkými poznatkami o postave, sme sa o goraloch začali rozprávať s mojím vedúcim absolventského predstavenia. Keď videl ako sa trápim so všetkými informáciami, poslal ma postaviť sa na javisko, niekoľko krát si skúsiť príchod, až kým moj príchod nebude presvedčivý. Po niekoľkých pokusoch, keď som našla ten správny postoj klaunky Rozky, som musela hrdelne a s hrdosťou zaspievať goralsku pieseň. Nebrať v úvahu to, že spievanie nie je moja silná stránka. Po tejto skúške som už vedela, ako pokračovať ďalej.

Scény predstavenia zobrazujú charakteristické situácie, piesne, pohyb, gestá a povahu goraľov.

Charakteristickým prvkom prvého výstupu je pieseň “Hej guroľ, jo se Guroľ.”

“Hej, Guroľ jo se Guroľ, hej, v maľem kapiel'usku,
Hej, kosuľa po pempek, hej gače na lancusku,
Hej, kosuľa po pempek, hej gače na lancusku.

Hej, Guroľ jo se Guroľ, hej, spod samuckif Tater,
Hej dizdik mne vykumpol, hej vykolesol viater,
Hej dizdik mne vykumpol, hej vykolesol viater.”

Príchod klaunky Rozky na javisko, ktorá sa snaží nájsť tú správnu fyzickú pozíciu a správne gesto aby mohla začať spievať. Všade je seno, preto nájsť tú správnu pozíciu a pritom sa nešmyknúť na scéne je problém. Pri hľadaní vhodného charakteristického gesta, prechádza rôznymi polohami pravej ruky v priestore, ktoré sú miestami nevhodné, alebo málo uspokojujúce pre postavu. Po úspešnom príchode a niekoľkých pokusoch, Rozka začne hrdelne spievať pieseň, aj keď je očividné, že nie je rodená speváčka. Tanečné kroky a výpadok textu, sú súčasťou jej snahy dokázať že je goraľ jak repa!

Týmto výstupom, chcem poukázať na goralskú odvahu, sebavedomie a tvrdohlavosť goralskej hrdosti. Aj napriek spevu, ktorý nie je čistý, sa Rozka nevzdáva a chce divákovi

---

¹² VINAŘ, Josef. Herec je svou vlastní možností. str. 158

ukázať čo najviac z jej kultúry. Preto začína charakteristickou pesničkou pre goralov ako uvedenie do goralskej a ľudovej atmosféry predstavenia.

Druhá scéna poukazuje na tradičný prvok odevu, hustecka. Rozka ich vlastní niekoľko, na rôzne príležitosti. Svadba, kostol, škola, do stajne ku kravám, na zábavu, oslavu, pohreb a veselice. Je to objekt a rekvizita, ktorá so sebou nesie históriu, v inscenačnej, ale aj reálnej hodnote. Každú dostala od niekoho iného. Babička, dedko, krstná mať, mamka, otec, súrodenci... Zároveň je to jeden s mojich najväčších pokladov, sú to hustecky po mojej prababičke.

Keďže diváci sú dôležitou súčasťou Rozkynej prítomnosti a hovorí rodným jazykom (goralčinou), je pre ňu dôležité, aby jej diváci porozumeli. S každou husteckou sa stáva iným členom svojej rodiny, na základe čoho, vysvetľuje goralské termíny pre danú tému. V ušiach divákov, ktorý tento jazyk nepoznajú, môžu niektoré výrazy vyznieť nezmyselne až komicky. Nielen že to divákovi hádže rôzne asociácie, ale nedokážu ich ani vysloviť v správnom znení, pretože na takúto súhru písmen v slove, nie sú ich ústa zvyknuté. Rozka sa však na základe hry snaží divákov goralské slová naučiť správne vyslovovať.

Tretia scéna privedie divákov cez hustecky k Rozkynému rodokmeňu. Ukazuje fotky svojich predkov, prarodičov, rodičov, tety a strýkov. (Na rodokmeni je pri každom členovi rodiny jej vlastná fotka, v inej podobe.) Každý už má svojho partnera, alebo partnerku, len samotná Rozka, ešte nikoho nenašla.

V štvrtej scéne Rozka ukáže divákovi goralský, mužský klobúk, ten symbolizuje prázdnotu a už skoro neexistujúcu silu, mužnosť, vieru, odhodlanosť a tvrdohlavosť mladého goraľa. (Touto scénou, chcem poukázať na absenciu a nedostatok charakteru goralských mužov v našej goralskej spoločnosti.) Rozka má stále vieru v nájdenie toho "pravého" a hlavne dobrého. Siahne po hustečke, ktorú ešte nemala na svojej hlave, uviaže si ju na ruku, v druhej zvieri goralský klobúk a hraje sa s touto dvojicou ako s bábikami v detskej izbe. Cez tanec a spev, ukáže ako sa títo dvaja majú radi, a ako veľmi by túžila dostať pusku. Pri prudkej otočke, jej vypadne klobúk z ruky a pristane na niekom z publika. Nastáva chvíľa neočakávaného a chvíľa čakania, či to divákovi dôjde. Z diváka sa stáva súčasťou predstavenia, a jeho reakcie sú pre Rozku ako klaunku, nepredvídateľné a nastáva priestor pre hru, ktorá sa nedá naplávať. Improvizácia spoznávania sa s divákovi vyústí do svadby, kľaciac na kolenách pred ostatnými divákmi. "Improvizáciou rozumieme takú techniku, ktorá z pohľadu diváka (ale aj herca) je nepripravená, ťažko predvídateľná, ktorá vzniká a rozvíja sa vlastnou hrou."¹³

---

¹³ VINAŘ, Josef. Herec je svou vlastní možností. str. 220

Naša svadba väčšinou trvá tri dni. Keď som pomáhala s prípravami svadby, celá svadba trvala týždeň a ten samotný deň obradu bol len vyvrcholením. Ako prvý musí požiadať chlapec rodičov o ruku ich dcéry. Potom môžu byť zásnuby. Celému procesu predchádzajú 3 ohlášky v kostole. Kde je pár na svätej omši v kroji a po omši chodí s pozvánkami na svadbu od domu k domu. Príprava sály na oslavu trvala týždeň ako som už spomínala. Sála a kostol sa zdobia kvetmi, bielou a farebnou látkou, ukladajú sa stoly, zdobia stoličky a lavice v kostole. Vo veľkej kuchyni a doma sa pečú koláče, zabíja sa prasiatko, ktoré sa chovalo na svadbu, tí, ktorí vedia, tak pália pálenku z ovocných stromov zo svojich záhrad. Leští sa celý dom a sála. Pri prípravách sa každý večer sedí a pije na sále do neskorých hodín, a ráno sa skoro vstáva a pokračuje.

Deň pred svadbou, majú nevesta a ženích rozlúčku so slobodou, väčšinou sa aj tak na konci večera stretnú. Na druhý deň sa vstáva veľmi skoro ráno, prichádza kadernička, aby učesala nevestu, mamu, sestru a družičky. Dievčatá obliekajú nevestu do šiat. Postupne prichádzajú hostia a ako posledný ženích so svojimi rodičmi. O nevestu musí najprv pred domom bojovať, pretože brat nevesty ju nechce pustiť. Aby dokázal svoju silu a že sa o svoju ženu postará, musí preťať poleno dreva a za nevestu zaplatiť. Ak prejde touto skúškou, pustia ho aj s jeho rodičmi do domu nevesty, kde ju prvýkrát uvidí. V najväčšej izbe v dome, kľacia snúbenci na kolenách, odprosujú rodičov a čakajú na požehnanie. Po ňom sa odchádza do kostola na obrad. Snúbenci do kostola vchádzajú osobitne. Až po obrade vychádzajú spolu, keď už pred bohom sľúbili že svoji ostanú v každej životnej situácii. Pokračuje sa veľkou oslavou do rána. V sále je veľká kuchyňa, kde vždy varí najlepší kuchár/kuchárka v dedine. O polnoci sa nevesta "čepčí" (hlava nevesty sa zavíja do čepca) a oblieka do kroja. Znak toho, že už nie je slobodné dievča. Do toho vstúpi prezlečená cigánka s bábikou tvrdiac, že je to ženíchovo dieťa. Tu sa ukáže ženíchova vynaliezavosť a vernosť. Tancuje sa brautský tanec, kde si so ženíchom a nevestou zatancuje každý hosť ale najprv musí za to zaplatiť a tak prispieť do budúceho života novomanželov. Prichádza na rad únos nevesty. Nikdy sa nevie, kto nevestu odnesie, tento únos plánujú slobodný hostia a družičky. Väčšinou je to najlepší kamarát ženícha, alebo nevesty. Chlapci utekajú s nevestou ju schovať a družičky sa hodia na ženícha, aby mu zabránili utekať za nevestou. Neskôr sa všetci mladí stretnú spolu v dedinskej krčme, kde už na nich čaká krčmár s fľašou pálenky. Novomanželia sa prezlečú a vrátia sa do sály, kde oslava pokračuje do rána.

Na druhý deň sú takzvané popravy, ktoré sa konajú v sále, alebo na dvore nevestinho rodného domu. Dopije a doje sa všetko, čo sa zvýšilo a stále sa tancuje a zabáva, znova až do rána.

Svadba je dôležitou súčasťou goralov (pokračovanie rodu a nositeľ tradícií) a taktiež Rozkyného príbehu, ktorý sa po svadbe môže rozvíjať ďalej. Jej, teraz už manžel, má pre ňu svadobný dar, a tým sú TOPÁNKY. Divák sa vráti späť na svoje miesto a po požiadaní Rozky,

aby šiel na pašu s kravami, dostane so sebou vetvičku a svoj goralský klobúk. Ako som už spomínala, topánky boli veľmi vzácne a museli sa šetriť. Bežne sa nenosili len tak po dome. Preto majú v miestnosti svoje vyznačené miesto a tam čakajú na príležitosť. Obuť si topánky však Rozka aj napriek tomu veľmi láka. Posvätným rituálom ich prinesie do stredu javiska a chce si ich obuť. Má však špinavé nohy. Na zemi je však všade seno, využíva ho na očistenie chodidiel. Dostáva sa do rôznych pozícií. Zaznie ale zvonec, ktorý hlási čas obeda.

Táto scéna ukazuje nielen hravosť, vynaliezavosť, hlúposť, a pracovitosť goralskej dievčiny, ale hlavne jej túhu porušiť pravidlá, obuť si topánky, utiecť niekam ďaleko. Vydaté ženy mali za úlohu, pratať, variť, starať sa o dobytok, deti, dvor, rúbať drevo, chodiť na lúku hrabať seno, na roľu zbierať zemiaky a neustále dávať pozor na manžela. Ten chodil za prácou ďaleko do mesta, pásol dobytok, zaobstaraval živobytie a samozrejme chodil večer do krčmy.

V 5. scéne, po zazvonení kostolného zvona na obed, Rozka v rýchllosti urobí bryndzovú pomazánku a pripraví všetko na príchod jej, teraz už manžela, z paše. (Ako malá som stále počas "gruľovačky" (zber zemiakov), na obedňajšej pauze jedla bryndzovu pomazánku s chlebom, ruky som mala stále špinavé od zeminy. Nikdy mi nechutila lepšie.)

Pri príprave Rozka stojí na okraji proscénia a začne zvonit' umieračik. Nálada sa ztemní a Rozke dochádza, že jej manžel sa už nevráti.

Smrť blížneho je súčasťou života. Aj keď ju niekedy očakávame kvôli rôznym ochoreniam, príde ako rána z nebies. O to silnejší je to šok, keď smrť príde neočakávane a človek odíde príliš skoro. Smrť goral'ov beriem ako dôležitú zložku ich uvedomenia. Ich sila, súdržnosť, tradície, pocta a skoro až rituálny obrad, ktoré sa prejavia počas ťažkých dní, dokazujú skutočnú lásku a čistotu srdca, pre ktorú si vážim svoje korene a prístav, z ktorého pochádzam.

Počas 6. scény obradným spôsobom Rozka odoberie svojmu divákovi z hľadiska klobúk, dá mu krížik na čelo a pokračuje svojím životom ďalej. Práca nepočká, a tak Rozka vezme do ruky kravský zvonec a "vyženie" divákov na pašu.¹⁴ Vo vedľajšom foaie sa podáva alkoholická a nealkoholická borovička spolu s bryndzou a chlebom na počesť goralskej kultúry. Pri nenápadnom odchode a ukončení predstavenia, Rozka ukáže ultrazvuk nenarodeného dieťaťa ako symbol pokračovania pokrvnej línie.

---

¹⁴ pastva

4.5. „Posolstvo“ predstavenia Chudaček

Hlavným zdrojom mojich úvah bola jednoduchosť žitia a dostatok morálnych zásad pre šťastný a spokojný život v dnešnom uponáhľanom svete, ktorý nám goralský národ ponúka ako mantru. Svojím životom poukazujú na širokú škálu základných životných potrieb a zásad, na ktoré už dnešný svet trochu zapomína. Zároveň tento národ nie je Českej a Slovenskej republike priblížený v jeho plnej úprimnosti, folklóru a mentality, aj napriek tomu, že je súčasťou troch republík. Poľskej, Českej a Slovenskej. Mojm cieľom je poukázať na existenciu tohto národa.

Najväčším prínosom môžu byť práve charakterové vlastnosti, ako je dobročinnosť, jednoduchosť, nenáročnosť, bojovnosť, hrdosť, nebojácnosť, zdravá tvrdohlavosť, pracovitosť, súžitie s prírodou, skoré ranné vstávanie, presvedčenie že človek nebol stvorený aby bol na svete sám, snaha učiť sa od druhých a hlavne starších, úcta k starším, udržiavanie tradícií a folklóru, potreba zábavy, veselosť, u detí hravosť v prostredí prírody, pokračovanie pokrvnej línie, manželstvo, veľa detí, obrovská rodina, trochu rebelantstvo, pestovanie vlastných potravín, obrady viery.

Súčasťou sú aj hriechy a omyly, ktoré sú výsledkom uzavretosti voči novotám okolitého sveta. Ortodoxnosť je niečo, čo je ťažké zvládnuť. Bohužiaľ sa v dnešnej dobe vyskytuje viac a viac. Je neskutočne ľahké do nej spadnúť a držať sa ortodoxného zmýšľania ako zmyslu života. Mám tie tendencie, zdedila som ich. Čím som staršia, pociťujem, jak ťažké je proti tomu bojovať. V nadhľade ma práve drží pranie, že v tomto ohľade, sa chcem od svojich koreňov, zázemia, mentality a presvedčenia oddialiť. Je to jeden z dôvodov odtrhnutia sa od domova. Aj napriek potrebe neustále sa vraciať na miesta, kde som vyrastala, viem, že domov sa natrvalo, vrátiť nechcem.

5. Návrat k osobným koreňom

“Základní povahové rysy...mají kořeny v chování člověka v dětském věku. Jsou pouze rozšířeny o široké vzdělanostní zázemí, společenskou konvenci až přetvářku i schopnost sebereflexe a úsilí...”¹⁵

V určitej fáze mojej hereckej práce a tvorby som pochopila, aké dôležité je sa na chvíľu zastaviť a zamyslieť sa nad podstatou svojej osobnosti a potreby porozumieť si.

“Napřed jsem akceptoval vaše možnosti, inteligenci, systematicčnost, ale je to maska...Budete si muset připustit otázku, kdo jsem a kde jsou mé hranice.”¹⁶

Pre Grotovského sú základnými ľudskými otázkami smrť, sloboda, osamelosť a ztráta zmyslu. T to su aj základné záležitosti existencionalnej terapie, ktorá v knihe Hnízdo Grotovského opisuje Grotovského učenie od mudrca Maharašiho, ktorý žil u svätej Hory Plameňov. Sám Grotowski sa vracal nielen k vlastným koreňom, ale aj ku koreňom iných krajín a civilizácií. Predkolumbovská kultúra u mexických indiánov (Huicholí), afrohaitské tradície, jorubské sväté okrsky, klasické čínske divadlo a taoismus, Bengálsko (baulovia), sufické prostredie (derviši), japonský buddhismus, tendó a zen, divadlo nó a judeokresťanské rituálne tradície. Terminoval takzvanú Performatívnu DNA, ktorá umožní definovať špecifické rysy určitých kultúr.

Pri prekážkach a krízach v umeleckom prejave, tvorbe a živote, kedy som si uvedomila, že si neviem poradiť sama a všetky rady vysielané z okolia mi nepomáhajú, som si uvedomila, že tie samotné prekážky sú vo mne samotnej a nechcú ma pustiť z okovov tvrdohlavosti, zásad, zakonzervovanosti a názorov. Je v poriadku ak si človek nerozumie. Vlastne je to, to najlepšie čo sa mu ako výskumníkovi a umelcovi môže stať. Je to ťažká cesta, kedy je potrebné sa ponoriť do najhlbších kútov duše a priznať si vlastnosti, za ktoré nie sme hrdí a možno sa aj za ne hanbíme. Koniec koncov za ich výskyt vlastne tak úplne nemôžeme. Môžeme sa ale s nimi naučiť pracovať a ovládať ich. To je jeden z najväčších dôvodov, prečo bolo dôležité pre mňa, ako herca vrátiť sa k svojim koreňom. Je to cesta na dlhú trať, ktorú stále podstupujem.

“Základním materiálem pro tvorbu herce je on sám, jeho tělo a duše. Proto ten důraz na poznávání sebe samotného až do hloubky - ke kořenům vlastního JÁ.”¹⁷

Žiarlivosť. Vlastnosť, ktorú skrývam pred svetom ale zároveň mnou lomcuje a ovplyvňuje moju dennú náladu. Je to vlastnosť, ktorú nechcem pociťovať nielen z morálnych dôvodov, ale aj kvôli ľahkosti života. Vznik a zakorenenosť tejto pliyagi hľadám samozrejme v

---

¹⁵ MARTINEC, Václav. Herecké techniky a zdroje herecké tvorby, str. 137

¹⁶ PILÁTOVÁ, Jana. Hnízdo Grotovského. str. 58

¹⁷ MARTINEC, Václav. Herecké techniky a zdroje herecké tvorby, str.. 23

rannom detstve, kedy som do 7 roku svojho života bola jediné dieťa svojich rodičov. Taktiež som ako jediná z vnúchat bývala zároveň aj so starými rodičmi. Zaujímavé ale je, že nikdy nepociťujem žiarlivosť voči členom svojej rodiny. Každopádne, je to vlastnosť s ktorou je potrebné bojovať a nenechať sa ňou zviest' na nesprávnu cestu. Častokrát blokuje pri práci a vedie k porovnávaniam v kolektíve.

Nedôvera. Nielen voči určitým ľuďom, ale neverím, že mi niektoré rady od autority pomôžu. Niekedy je to na škodu, a brzdí ma to v prekročení svojich vlastných hraníc. Na druhej strane, ale zároveň verím, že intuícia ma pred niečím varuje. Počiatok nedôvery sa ukázal pri odtrhnutí z domova. V mojom prípade je dôvera bezvýhradne spojená len s bezpečím domova, a po odchode zbystrí zrak intuícia a pud sebazachrany.

Domýšľanie. Úzko súvisí s nedôverou. Zakotvená hanblivosť a pokora vo mne, mi bráni pýtať sa otázky okolitého sveta. Keďže na nich nedostávam odpoveď, vnímam len signály, ktoré sú častokrát falošné alebo málo čitateľné. Prílišná domýšľavosť vedie k sklamaniam a stagnáciám.

Vlastnosť na ktorú som hrdá, nechcem sa jej vzdať a nie každý ju vie pochopiť, je ťažko opísateľná. Terminujem ju ako vlastnosť "proste viem!" Zdedila som ju po prababičke a mojej mamke. Domácky sa nazývame bosorky. Mám to spojené s určitou osobou, udalosťou, snom alebo situáciou. Nechcem povedať, že predvídam budúcnosť, to by ma asi každý vysmial. Ale je tam paprsok trochu väčšej predtuchy a obrazu daného momentu, ktorý sa, chcem či nechcem, naplní. Nieže by som to vedela ovládať, prichádza to nečakane a v nepravidelných intervaloch. Pri situáciách a udalostiach, si to uvedomím, až keď sa to stane.

S osobami mam spojené sny. "Sny k nám promlouvají řečí symbolů, obrazů a zašifrovaných nápodobí."¹⁸ Václav Martinec vo svojej knihe "Herecké techniky" v kapitole "Hlubinné zdroje hereckej tvorby ako predpoklad profesii" opisuje rozvíjanie hereckej osobnosti pomocou spracovania hercových snov v krátkych etudách. Častokrát som svojím snom ovplyvnená celý deň a ako herec, emóciu, ktorá z daných okolností sna vyplýva, využívam pri umeleckej a kreatívnej aktivite (predstavenie, skúšanie, písanie...). Pri spoznávaní nových vecí, som si istá aspektmi, ktoré ma čakajú. Nie sú zložité, len viem, že to bude výnimočné. Tomu všetkému predchádza pocit, ktorý nazývam "proste viem!" Nevieť si ho odôvodniť, ale som presvedčená o jeho výsledku. Verím v znamenia, v ktoré goralia veria odjakživa. Verím, že je niečo nad nami, že existuje svojím spôsobom mágia v človeku, verím že vie neúmyselne ublížiť svojou energiou. Verím, že nám život ukazuje v prítomnosti, čo nás čaká v budúcnosti. K vnímavosti sveta a znamení, som bola nenútenou cestou, vedená od mala. Ako príklad

---

¹⁸ MARTINEC, Václav. Herecké techniky a zdroje hereckej tvorby. str. 19

uvediem tzv. "porobenie". Ak sa stretnú dve osoby (dnes už viem že je to vec sentimentality a intuície), ktoré majú vlohy "proste viem" a veria tomu. Energia jednej je silnejšia než tej druhej. Stačí pohľad silnejšej osoby na tú slabšiu a stane sa jej "z očí". Sprevádza to bolesť hlavy a zvracanie, prababka vždy vravela, že s tým nesmiem zaspať, inak sa už nemusím zobudiť. Vtedy prichádza taká menšia "bosorka", ktorá vie tej zasiahnutej "porobiť" aby sa jej uľavilo. Toto "čarovanie" neovládám, ale pár členov mojej rodiny z goralských končín áno. Oni sa tým nesmú chváliť, a vie to len určitý okruh rodinných príslušníkov, aby v prípade potreby vedeli, na koho sa môžu obrátiť.

"Šestý smysl- instinkty, intuice a vnuknutí...Smyslové vnímání je pro herce jedním z "pracovních nástrojů".¹⁹

Senzitivita. Tá je dedičná, nemá ju každý goraľ. V niektorých kruhoch sa považuje za slabosť, (dokáže ma rozplakať čokoľvek, šťastné aj smutné) u nás ju však vnímame ako silu zbystrenia vnútorného cítenia a vycítenia okolnosti. Umožňuje nám pomáhať.

Empatia je nezištnou súčasťou senzitivity. Tieto dve vlastnosti mi nikdy nikto nevyšvetlil, ani ma k nim nik popisne nevedol a neučil ma ako byť citlivý a empatický človek. V pubertálnom veku, som si uvedomila, že cítim, riešim, smejem, plačem a premýšľam trošku viac a inak ako ostatní. Mám v sebe pud ochrancu, bojovníka proti krivde a nespravodlivosti konanej na slabších. Hnusia sa mi ľudia pri moci s dominanciou, pokiaľ ju využívajú. Vedomie, že som jeden z nositeľov týchto vlastností, mi dodáva odvahu a drzosť nebyť ticho.

"Herecké city - spočívajú v tom, že se herec dojíma nad svým dojetím, pláče nad svými slzami a svým smutkem..."²⁰

Výbušnosť. Po vzplanutí ohňa a vyšumení hnevu nad nespravodlnosťou, som znova v poriadku a mám na vec iný, zdravší pohľad. V praxi mi ale na druhú stranu výbušnosť pomáha pri vystupovaní pred divákmi. Na skúškach nie som schopná zo seba vydať toľko energie a nápadov ako počas predstavenia na javisku. Stres a výbušná energia pred predstavením ma neblokujú, naopak, prebúdzajú.

Po rekapitulácií svojej doterajšej cesty, som si uvedomila, že mám tendenciu stále unikať. Útek z miesta, od problému, z domova a spoločnosti. Odkedy si pamätám, mením prostredie, miesto a štát. Po základnej škole, som opustila naše mesto pod Tatrami a vydala sa do veľkomesta na východnom Slovensku študovať konzervatórium, po absolvovaní maturitnej doby štúdia, som sa rozhodla opäť odísť a nepokračovať v nadväzujúcom štúdiu. Tentokrát som zmenila krajinu, presťahovala som sa do hlavného mesta Českej republiky. Po 5 rokoch štúdia na pražskej Hamu, cítim, že už je to dlhá doba strávená na tomto mieste.

---

¹⁹ MARTINEC, Václav. Herecké techniky a zdroje herecké tvorby. str. 107

²⁰ VINAŘ, Josef. Herec je svou vlastní možností. str. 239

Rozhodla som sa vrátiť späť do rodnej krajiny. Pravdepodobne tomu všetkému nasvedčoval náš rodinný odchod od starých rodičov a sťahovanie sa z horskej dediny do mesta, keď som mala 7 rokov. V rodine nastal problém, mamka nás s malým bratom v perinke vzala a odišli sme na 2 týždne do ďalekých Košíc. Bola to prvá forma úniku od problému, s ktorou som sa v živote stretla. Neskôr po vyriešení situácie, sme sa rozhodli odísť z goralského kraja do najbližšieho mesta pod Tatrami- Poprad. Sformoval sa vo mne človek, utekajúci od problému. Už ako malá som videla, že nové miesto ponúka nový začiatok a čistý štít. Práve preto mi nikdy nechýbala odvaha vydať sa do neznáma a opäť začať odznova. Samota s únikom šla ruka v ruke čím som bola staršia. Nikdy som nemala najlepšieho kamaráta/kamarátku na celý život. V každom prostredí, kde som strávila niekoľko rokov, som našla blízkych priateľov, ale po odchode, postupne vzťahy zoslabli. Stal sa zo mňa samotár.

Som jeden extrém. Buď maximálne plačem, alebo sa maximálne smejem, nič medzi tým. Bývať vo veľkomeste, alebo v malej dedinke pánu Bohu za chrbtom, všetko medzi tým ma nudí. Pri tvorbe autorských diel sa preto nebojím provokácie ani extrému.

Už v škôlke chceli pani učiteľky aby som prednášala básničky, spievala a tancovala v dni kedy bol sviatok, medzinárodný deň alebo záverečná slávnosť. Bola som zvyknutá na pozornosť a chválu. Nielen v škole ale aj doma. Bohužiaľ sa vo mne vyformoval predvádzajúci sa človek, ktorý chce byť stredobodom pozornosti, tento pud sa mi od pubertálneho veku darí skrývať, keď ale nastane situácia, kedy sa prirodzene dostanem do centra pozornosti, nepoznám hraníc.

“Hercovo sebe-vedomí, sebe-porozumění, je dáno i prožitkovým elementem rozmanitých pocitů v celé šíři vědomých i mimovědomých, včetně intuitivních aktů.”

Požehnaním a zároveň prekliatím je pre mňa ako človeka a herca, neschopnosť povedať NIE. Ľudia s autoritou to po čase využívajú a nemusia si to uvedomiť. Aj napriek tomu, že si to uvedomujem ja, nedokážem s tým sama nič urobiť, vzoprieť sa a povedať nie. Častokrát je to okolnosť, ktorá mi je proti srsti, aj napriek tomu to “pretrpím” a idem ďalej. S tým súvisí aj zlosť a úzkosť, keď sa to po čase prejaví v psychickej rovine. Protipólom je skutočnosť, kde spoločnosť vie, že sa na mňa môže spoľahnúť a urobím všetko preto, aby som nesklamala. Prijímam to ako vlastnosť, ktorá ma môže naučiť veľa nových vecí a aspektov vnímania. Ku príkladu, prijmem návrh k spolupráci, aj keď viem, že tá práca mi je proti srsti a že ma to bude stáť veľa energie po psychickej stránke. Po skončení tejto práce, som nakoniec s výsledkom spokojná a hrdá na seba, že som sa niečo nové naučila a posunula sa ďalej. Táto neschopnosť povedať NIE sa odvíja od vlastností, ktorá je pre mňa najzásadnejšia v komunikácií a spolužití s okolitým svetom. Je ním láska. Ak milujem, milujem silno a čisto,

bojujem do poslednej premrhanej nádeje. K tejto viere ma viedli od narodenia, úzko súvisí s kresťanskou vierou a snahou o plnohodnotný život s Bohom.

Viera je pre goralov základný kameň tvorby života na zemi. Nepoznám človeka z nášho kraja, ktorý nie je veriaci. Častokrát ma desí predstava, že štýl života a práce, akú som si vybrala, bojuje proti vierovyznaniu a zásadám cirkvi. Najväčším bojom, ktorý vediem, od kedy som začala kráčať cestou herca, je hľadanie spolupatričnosti týchto dvoch extrémov.

“Umělecké nároky i umělecké výkony jsou výrazem zvláštního pochopení a uchopení světa, teda i sama sebe, skrze naslouchání a sebezpochopení. Jde tedy i o hledání sebe sama v herectví.”²¹

Analýza najvýraznejších aj skrytých vlastností herca ako osobnosti, pomáha pochopiť jeho zásady, presvedčenia aj omyly v aspektoch vnímania. Musí si sám podľa vlastného úsudku určiť, s čím je ochotný a schopný bojovať a s čím jednoznačne bojovať nechce, aby si zachoval svoju autenticitu a silu pokračovať v ceste umelca ale aj ako človeka, na Zemi. “Podstatné bylo hledání kořenů...jde o sebezpřijetí.”²²

---

²¹ VINAŘ, Josef. Herec je svou vlastní možností. str. 22

²² PILÁTOVÁ, Jana. Hnízdo Grotowského. str. 58

Záver

Životné a profesijné príbehy umelcov ako sú Ohad Naharin, Akhram Khan, Eugenio Barba, mi pomohli uvedomiť si vzťah k vlastným koreňom. Najviac som sa stotožnila s prácou Jerzy Grotowského, ktorá súvisela s hercovými koreňmi. Tento prístup mi pomáhal pri tvorbe autorského predstavenia inšpirovaného mojimi koreňmi. Počas hereckých skúšok som sa vracala ku kultúrnym a osobným koreňom.

K uvedomeniu si autentickému pohybu z každodennej práce v prírode, z ľudového tanca, ku ktorému ma od mala viedol otec, ma inšpirovala práca Ohanda Naharina so svojimi študentmi, ktorých necháva objavovať svoju autentickosť vo fyzických koreňoch.

V odchode a odtrhnutí z domova a nájdenie domova kdekoľvek som prišla, vidím spojenie s Eugeniom Barbom. Na rozdiel od neho, som si po niekoľko ročnom odtrhnutí uvedomila dôležitosť návratu.

K snahe pretvoriť tradície v niečo viac a zakomponovať ich do súčasného vnímania divadla, ma inšpiroval Israel Calvan, ktorý pracoval s tradičnou technikou flamenca.

Prijala som svoju históriu a históriu svojej rodiny a národa, ako Akhram Khan, ktorý je žijúcim múzeom.

Prešla som cestou pochopenia a otvorenia sa novým impulzom vnímania herectva. Nechala som mnou prúdiť všetky emócie a vlastnosti ako potoky v Tatranských vrchoch. Nesnažila som sa bojovať so žiadnou z nich, či bola pozitívna alebo negatívna. Pri tvorbe predstavenia, pôsobenia na javisku, konkurzoch, práci, učenia sa a písania tejto práce, som nechala svoju autentickosť účinkovať vo všetkých smeroch tvorby a hrania. Poznatky som prijímala, nosila som ich so sebou a s každou novou informáciou, som nadobúdala väčší pocit formovania svojej osobnosti. Tento proces by som zhrnula ako formu seba prijatia. Nech som čítala akúkoľvek knihu alebo sa nechala inšpirovať umelcami, či vnímala okolitý svet, vždy to skončilo u slova seba prijatie.

Kedže som sa vrátila k sebe samej a prejavila som záujem a ochotu naslúchať svojej histórií viac do hĺbky, zistila som kde sú moje hranice aby som si vážila samú seba!

„Keď som bola malá, snívala som o raji, dnes keď o ňom snívam, vidím domov.“

Zoznam použitých zdrojov

Odborná literatúra

- PILÁTOVÁ, Jana. *Hnízdo Grotowského Na prahu divadelní antropologie*. Praha: Institut umění- Divadelní ústav, 2009. ISBN 978-80-7008-239-3
-
- VINAŘ, Josef. *Herec je svou vlastní možností Poznámky o herectví*. Praha: Pražská scéna ve spolupráci s Akademií múzických umění, 2017. ISBN 978-80-88217-05-3 (Pražská scéna)
-
- ZICH, Otakar. *Estetika dramatického umění - Teoretická dramaturgie*. Praha: Akademie múzických umění, 2018. ISBN 978-7331-482-8
-
- MARTINEC, Václav. *Herecké techniky a zdroje herecké tvorby*. Praha: Pražská scéna, 2003. ISBN 80-86102-38-6 (Pražská scéna) ISBN 80-7068-171-3 (IPOS)
-
- DONNELLAN, Declan. *Herec a jeho cíl*. Praha: BRKOLA 2007. ISBN 978-80-903842-1-7
-
- VÁNĚK, M. *Orální historie*, 1 vyd. Olomouc: Univerzita Palackého 2003. ISBN 80-244-0718-3

Pramene

- Tv series **MOVE** on Netflix.
- Osobné poznámky z obdobia skúšania absolventského predstavenia.
- Osobné poznámky z denníku.

Príloha 1

Moja mama Marcela Hudačková so svojím otcom pri večeri. Jej otec a môj dedo Tomáš Majerčák.

Cesta s Mikulášom.

Prvé sväté prijímanie v Lendaku.

Moja mama Marcela Hudačková píše domáce úlohy.

Malacky, prísaha môjho krstného otca na vojenčine.

Prvé sväté prijímanie mojej mamy Marcely Hudačkovej v kroji.

Pohreb na Veľkej Frankovej, hrob môjho pradedá Jakuba.

Moji starí rodičia z otcovej strany, Anna a František Hudačkoví, môj otec František Hudaček.

Čakanie pri výčape na pivo pre otca.

Moja prababka Rozália Penxová a moja mama Marcela Hudačková.

Goraľ dedo Tomáš Majerčák.

Moji starí rodičia z maminej strany. Katarína a Tomáš Majerčákoví.